

ACTE INAUGURAL CURS 2020-2021

6 D'OCTUBRE DEL 2020

UNIVERSITAT
**RAMON
LLULL**

**ACTE D'INAUGURACIÓ
DEL CURS 2020-2021**

Edita: Universitat Ramon Llull

Rector: Dr. Josep Maria Garrell

Coordinació Editorial i Compaginació:
Gabinet de Comunicació Corporativa, Promoció i
Protocol

Disseny:
Anna Bohigas

Maquetació:
Alba Paleo

Impressió i Enquadernació:
Pressing, S. L.

Barcelona, octubre de 2020

Diposit legal: B.19657-2020

◆

ÍNDEX

5

Obertura de l'acte

Sr. Josep Martínez-Rovira i Vidal

President del Patronat de la URL

11

Lectura del resum de la memòria del curs 2019-2020

Dra. Anna Berga i Timoneda

Secretària general de la URL

23

Lliçó inaugural del curs 2020-2021

Dr. Francesc Torralba i Roselló

Filòsof i catedràtic de la URL, professor a Blanquerna-URL i a la Facultat de Filosofia-URL i director de la Càtedra ETHOS Ramon Llull

57

Inauguració del curs acadèmic

Dr. Josep Maria Garrell i Guiu

Rector de la URL

◆

OBERTURA DE L'ACTE

Sr. Josep Martínez-Rovira i Vidal

President del Patronat de la URL

Rector, conseller, president de la Fundació Esade, autoritats, senyores i senyors.

Bon dia a tothom!

Siguin benvinguts a aquest acte d'inauguració del curs 2020-2021 de la Universitat Ramon Llull. Una salutació especial a tots els que segueixen aquest acte per *streaming*. Malauradament, i a causa de la pandèmia, l'aforament d'aquesta sala s'ha hagut de limitar molt, de manera que no tots els que avui volien ser aquí físicament hi han pogut ser. Els demanem disculpes.

Abans de començar l'acte, els convido a posar-se dempeus per fer junts un minut de silenci per totes les víctimes de la pandèmia.

Moltes gràcies.

Durant la inauguració del curs 2019-2020 ara fa un any, ningú no es podia imaginar que estàvem a les portes d'un curs excepcional. L'abrupta irrupció de la pandèmia de la Covid-19 ens ha posat a prova a tots, tant a nivell personal com col·lectiu, però també ha posat a prova a totes i cadascuna de les institucions. És evident que mai abans en la història de la Universitat Ramon Llull la nostra institució havia hagut de fer front a una situació com la que estem vivint. Tampoc cap de nosaltres durant tota la nostra vida havia viscut una cosa similar. Una situació completament excepcional, d'evolució incerta i de conseqüències poc previsible. De ben segur que és en aquestes circumstàncies quan cal que tothom doni el bo i millor d'un mateix per contribuir a superar el moment, transitant per uns camins per on mai abans havíem passat, per construir un futur millor.

Vull aprofitar l'acte solemne d'inauguració del curs per dir d'una manera pública i explícita que des del Patronat de la Universitat hem vist amb molta satisfacció, i amb un enorme agraïment, com les persones que conformen aquesta Universitat han treballat incansablement per mantenir-la en funcionament, i perquè pogués continuar acomplint la seva missió, sempre al servei de la nostra societat. És evident que ha estat un esforç ingent, un esforç de tots, un esforç que s'ha mantingut durant molts dies, i en condicions especials i, fins i tot, en una situació de dur confinament. Ha estat un treball col·lectiu de l'alumnat, del professorat, del personal d'administració i serveis i -evidentment- dels equips directius. Penso, també, que és bo subratllar la mobilització solidària de la nostra comunitat en la lluita contra la pandèmia. Els alumnes de ciències de la salut de darrer curs que es varen incorporar als centres de salut, o el voluntariat de molts altres alumnes, són només exemples reals de com el lema de la Universitat Ramon Llull, "Ser i Saber", es trasllada en el dia a dia.

Es va haver d'improvisar davant d'una situació imprevista, nova i canviant; però és també en aquestes circumstàncies on es veu la fortalesa, la solidesa i la resiliència de les institucions. Crec que la Universitat Ramon Llull s'ha fet més forta durant tots aquests mesos. Hem hagut de fer front a situacions econòmiques imprevistes d'alguns alumnes i de les seves famílies, de manera que s'han augmentat els fons propis dedicats a beques i ajuts a l'estudi, per reduir l'impacte d'aquestes situacions sobrevingudes. I, evidentment, s'han hagut de fer inversions per adaptar les nostres instal·lacions a aquesta nova realitat.

Haurem de potenciar la resiliència institucional durant el curs 2020-2021, i fins que la situació sanitària hagi tornat a la normalitat, i també fins que les conseqüències econòmiques i socials de la crisi s'hagin pogut revertir. Ara és el moment d'oferir a la nostra societat el millor servei que mai abans haguem donat com a institució. La situació ho exigeix, la societat ho necessita.

Moltes gràcies de nou a totes i a tots, molts ànims en aquesta nova etapa, i que tinguem un bon curs 2020-2021.

Josep Martínez-Rovira i Vidal
President del Patronat de la URL

**LECTURA DEL RESUM
DE LA MEMÒRIA DEL CURS
2019-2020**

Dra. Anna Berga i Timoneda

Secretària general de la URL

Com cada any, en aquest acte solemne d'inauguració de curs, arriba el moment de presentar la memòria del curs anterior i posar de relleu algunes de les dades i fets més destacables.

Abans de començar la lectura de la memòria vull agrair l'important esforç dels equips dels centres i del Rectorat que han col·laborat en la seva elaboració. Moltes gràcies!

L'activitat de la Universitat ha estat molt rellevant durant el curs 2019-2020, que serà recordat, sens dubte, per la pandèmia de la Covid-19. Un tema ben present en la memòria que avui presentem, per l'impacte que ha tingut en la nostra activitat universitària però, també, per les contribucions socials, científiques i la reacció de gran implicació i compromís de tota la comunitat URL.

Començarem, doncs, la presentació de la memòria amb algunes de les grans xifres relatives a la composició de la URL, la seva comunitat universitària i l'oferta formativa.

1. Composició de la URL, la seva comunitat universitària i l'oferta d'estudis

La Universitat Ramon Llull, configurada per la federació de l'obra universitària d'institucions catalanes d'educació superior i de recerca, va tenir durant el curs 2019-2020.

20.501 estudiants, 1.410 membres del personal docent investigador i 1.044 membres del PAS distribuïts entre els 14 centres universitaris i els 3 instituts universitaris que la componen.

Aquests centres van gestionar un total de **45 graus, 61 màsters i 12 programes de doctorat**. També van oferir un total de **294 titulacions pròpies**.

Repassem, de manera molt resumida, les grans dades corresponents a l'oferta docent dels nostres centres.

L'IQS va impartir 7 titulacions de grau, 11 màsters i 3 doctorats.

La Fundació Blanquerna va ofertar 15 titulacions de grau, 22 màsters i 5 doctorats.

La Salle va oferir 15 titulacions de grau, 12 màsters i 1 programa de doctorat.

La Facultat de Filosofia va oferir 2 titulacions de grau, 1 màster i 1 doctorat.

Esade va impartir 3 titulacions de grau, 1 doble grau, 10 màsters i 2 doctorats.

La Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés va ofertar 2 estudis de grau, 3 màsters i 1 programa de doctorat.

La Facultat de Turisme i Direcció Hotelera Sant Ignasi va impartir 1 grau i 1 màster.

Pel que fa als instituts universitaris:

L'Observatori de l'Ebre va ofertar 1 programa de doctorat.

L'Institut Universitari de Salut Mental Vidal i Barraquer va ofertar 1 màster.

L'Institut Borja de Bioètica va impartir 1 màster.

I, l'ESDi, centre adscrit de la Universitat, va ofertar 1 títol de grau i 1 màster.

2. Dades més rellevants per àmbits

2.1 Àmbit Acadèmic/Docent

Pel que fa a l'àmbit acadèmic, d'innovació docent i de qualitat

la URL va iniciar **el curs amb novetats en l'oferta formativa**: 4 graus, 2 màsters universitaris i 1 doctorat.

També es va verificar un nou grau, es van modificar 24 titulacions oficials i els òrgans de govern de la Universitat van aprovar 28 noves titulacions pròpies.

La situació d'emergència generada per la Covid-19 va comportar el cessament de l'activitat lectiva presencial durant el segon semestre del curs, però la URL va continuar activa i en ple funcionament, adaptant de manera immediata l'activitat docent a un entorn virtual, mantenint els horaris de classes i fent seguiment sincrònic de l'alumnat.

Tot això, garantint la qualitat i la seguretat jurídica dels estudis mitjançant els plans d'adaptació i de contingència, elaborats amb la participació de tots els centres seguint les directrius de les autoritats pertinents, i aprovats pels òrgans de govern de la Universitat.

Tot i la situació excepcional, 264 membres del PDI de la Universitat van participar en la dotzena convocatòria d'implementació del manual **DOCENTIA URL** amb uns resultats excel·lents.

La Facultat de Filosofia-URL va assolir la verificació del disseny del seu Sistema de Garantia Interna de la Qualitat (**SGIQ**), essent la primera vegada que la UQIAD de la Universitat fa aquesta avaluació, a partir de la certificació dels processos transversals de la URL per part d'AQU Catalunya.

D'altra banda, es va desenvolupar favorablement el procés de certificació dels **sistemes de garantia interna de la qualitat (SGIQ)** de cinc centres de la Universitat.

Aquesta certificació i la renovació de l'acreditació del 50% de les seves titulacions de grau i màster universitari, va permetre als dos centres d'IQS-URL, a la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i l'Esport Blanquerna-URL i als dos centres d'Esade-URL assolir l'**acreditació institucional** per part d'AQU Catalunya.

La fita d'aquests cinc centres, junt amb l'acreditació ja assolida per la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés, ha convertit la URL en la universitat amb més centres acreditats institucionalment del sistema universitari català. Una fita que aquest curs continuarà avançant amb el procés d'acreditació -ja iniciat- dels tres centres de La Salle-URL.

2.2 Àmbit de recerca/innovació/transferència

Pel que fa a l'àmbit de recerca, innovació i transferència

durant el curs 2019-2020, com a complement dels recursos que les institucions de la Universitat dediquen a la recerca i fruit dels convenis signats entre la URL, la Generalitat de Catalunya i l'Obra Social "la Caixa", es va obrir la convocatòria d'**Ajuts a projectes de recerca del PDI** que va permetre finançar 35 projectes. També es van executar 34 ajuts, finançats per la convocatòria del programa d'**intensificació de la recerca** resolta el curs anterior.

En el marc del Campus d'Excel·lència Internacional-Aristos Campus Mundus, la 6a convocatòria del **Programa d'ajuts a projectes de recerca ACM** va resoldre el finançament de 14 projectes conjunts.

És **molt** remarcable l'activitat de la URL **en projectes europeus**. Així el personal investigador de la Universitat va participar en 35 projectes actius i va presentar 33 sol·licituds a convocatòries del programa marc Horizon 2020.

D'altra banda, la Universitat va continuar sumant èxits a les convocatòries del **Plan Estatal I+D+I**, amb **10 projectes** i un finançament de gairebé nou cents mil euros.

Ha estat molt activa la participació de personal investigador de la URL en diversos projectes de recerca dedicats a la **lluita contra la Covid-19** i els seus efectes. Molt remarcable va ser l'obtenció de quasi dos cents mil euros de finançament per part d'un equip de bioenginyeria d'IQS School of Engineering-URL per al disseny d'una vacuna.

Pel que fa al nombre de **tesis doctorals**, durant el curs passat **es van defensar 51 tesis**, 13 de les quals en format no presencial gràcies al protocol aprovat a iniciativa del Vicerectorat de Recerca i Innovació.

La notable activitat del nostre PDI es visualitza en el creixement lineal sostingut del nombre de **publicacions científiques indexades**. L'any 2019 un **48%** de les publicacions van ser en accés obert, una dada rellevant en línia amb les tendències europees, i prop d'un **40%** en revistes del primer quartil.

També va continuar amb èxit l'avaluació de l'activitat de recerca del nostre professorat, amb el reconeixement de **40 nous trams de recerca**.

Un fet destacable del curs passat va ser l'obtenció per part de Blanquerna-URL i Esade-URL del **segell Human Resources Excellence in research (HRS4R)**, atorgat per la Comissió Europea en reconeixement al seu compromís amb el compliment dels principis ètics de la Carta i el Codi per a investigadors i finançadors. Actualment IQS-URL i La Salle-URL també hi estan treballant.

Finalment, i pel que fa a l'**activitat de transferència**, la URL va obtenir finançament per a **4 projectes de la modalitat llavor i 1 projecte de la modalitat producte** dins el Programa Indústria del Coneixement 2019.

Així mateix, cal destacar la consecució per part de La Salle-URL d'1,8 milions d'euros de finançament en la darrera Convocatòria de Fons FEDER per a Projectes Singulars Institucionals d'Infraestructures de recerca, que s'afegeix als dos projectes que ja tenen IQS-URL i La Salle-URL.

2.3 Àmbit d'internacionalització

La Universitat Ramon Llull és una universitat que aposta fermament per la internacionalització

En són una bona mostra els **més de 800 convenis de col·laboració** que la URL té signats amb centres universitaris i de recerca dels cinc continents.

En la línia d'enfortir llaços amb la xarxa d'universitats sòcies i d'explorar noves vies de col·laboració, durant el curs 2019-2020 es van organitzar diverses **reunions de caire internacional** a la Universitat.

El Rectorat de la Universitat va acollir la primera trobada anual de la Strategic Alliance of Catholic Research Universities (**SACRU**), amb prop de cinquanta membres dels equips rectors de les 8 universitats d'arreu del món que la configuren, i de la qual, en la reunió de constitució de l'aliança, el rector de la URL va ser elegit president.

El setembre de 2019 la URL i els seus centres van participar en la Fira EAIE, la principal a nivell europeu, que es va celebrar a Hèlsinki i on el rector de la URL, representant el Comitè Permanent de la CRUE i com a membre del Board de l'EUA, va intervenir a la taula rodona sobre els efectes i incerteses de l'escenari post-Brexit.

La **promoció de la mobilitat internacional** de la nostra comunitat és un tret distintiu de la URL. El curs 2019-2020 van ser **1.419 els estudiants enviats** en programes de mobilitat i **1.536 els acollits** provinents d'arreu del món. I, davant l'emergència sanitària, es van desplegar protocols per acompanyar l'estudiantat i gestionar, quan va ser necessari, les repatriacions.

Els **fons destinats a mobilitat internacional** van superar els **920 mil euros**, a través de programes com Erasmus+, MOBINT, i d'importants ajuts rebuts d'institucions privades com el Banco Santander.

Sens dubte, però, la nostra aposta per la internacionalització queda sobretot palesa en el **nombre d'estudiants internacionals a les aules**. Durant el curs 2019-2020 la URL va consolidar la tendència creixent dels darrers anys i va matricular **4.233 estudiants internacionals** que van cursar íntegrament un programa formatiu amb nosaltres.

Aquests estudiants, de **116 nacionalitats diferents**, van superar ja el **20% del total de la Universitat (i prop del 48% en els màsters universitaris)**, fet que ens situa en una posició de lideratge en els indicadors d'internacionalització dins el sistema universitari català i espanyol.

2.4 Rànquings universitaris

El prestigi, la qualitat i l'excel·lència de l'activitat dels nostres centres, i del conjunt de la Universitat, són reconeguts en els principals rànquings universitaris, estatals i internacionals.

Va destacar el **rànquing QS**, que va situar la URL entre les millors universitats del món de menys de 50 anys i va classificar els nostres àmbits de *Business i Hospitality* en les posicions 21 i 45 del món; el prestigiós **Rànquing de Shanghai**, que ens va classificar com la primera de l'Estat i entre les 150 millors del món en les àrees de *Business Administration i Management*; el rànquing del **Times (THE)**, on la Universitat només participa sectorialment, ens va situar entre les millors del món per l'ocupabilitat dels nostres graduats; i l'**U-Multirank**, que va posicionar la URL en el Top 100 europeu i la 13a d'Europa en Ciències Polítiques.

A nivell estatal, la URL es va situar en la 6a posició de l'Estat en el **rànquing CYD**, que també ens va classificar els àmbits de dret i ciències polítiques en la segona i vuitena posició. I en l'**U-Ranking** la URL va escalar a la primera posició de les universitats capdavanteres en docència.

Aquest bon posicionament a nivell global es reflecteix també en els **rànquings sectorials** a nivell de centre.

Esade-URL continua entre les millors escoles de negocis del món, segons els principals rànquings internacionals, com Financial Times i QS, en els quals **IQS-URL** va classificar també dos dels seus màsters. També van destacar les bones posicions de **La Salle-URL** al rànquing d'Eduuniversal.

3. Comunitat universitària

La nostra és una comunitat universitària dinàmica, vital, i compromesa socialment, d'acord amb l'ideari de la nostra Universitat.

La reacció davant la crisi generada per la pandèmia de la **Covid-19** ho ha posat de manifest, amb múltiples **accions de voluntariat i solidaritat** a tots els centres, i la gran implicació i compromís de l'estudiantat, membres del PDI i PAS de la Universitat.

El nostre **Consell d'Estudiants**, que el desembre de 2019 va constituir el nou Òrgan Permanent, ha estat molt actiu fent una gran tasca de representativitat de l'alumnat dins i fora de la Universitat.

En el marc del Pacte d'Estat **contra la violència de gènere**, la URL i els seus centres van aconseguir fons per a projectes de sensibilització de la comunitat universitària, i també es va aprovar el nou Protocol de prevenció i actuació contra l'assetjament sexual.

Durant el curs 2019-2020 es va posar en marxa el grup de treball per l'**Agenda 2030**, que es va fixar com a objectius elaborar un cens de les activitats dels centres en aquest àmbit, representar la Universitat en xarxes i fòrums de discussió, i establir criteris i fonaments per a

l'articulació d'un pla d'acció sobre els ODS a la URL.

Algunes de les activitats emblemàtiques de la nostra comunitat universitària s'han vist afectades per la pandèmia, però s'ha fet un esforç important d'adaptació. És el cas de la **Universitat d'Estiu Ramon Llull**, que va ajustar la programació i va convertir molts dels cursos a la modalitat online; també l'**àmbit d'esports** on, malgrat la suspensió d'alguns campionats universitaris, els nostres estudiants van aconseguir un total de 23 medalles.

Són múltiples els projectes que la Universitat desenvolupa en l'àmbit de la **responsabilitat social, la solidaritat, la cooperació, i la pastoral**, expressió del nostre compromís amb els valors de l'humanisme cristià.

Un any més, cal destacar l'esforç que les institucions de la Universitat estan fent els darrers anys, i molt especialment en temps de pandèmia, per potenciar els **programes de beques i ajuts a l'estudiantat**. El curs passat es van destinar prop de nou **milions i mig d'euros a beques i ajuts als estudiants**.

4. Esdeveniments més significatius dels centres i institucions

Durant el curs 2019-2020 van ser moltes les activitats i fets remarcables de les nostres institucions i centres. Obrim aquest apartat amb un petit tast d'alguns dels més significatius.

- La celebració a la **Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals (FCRI) Blanquerna-URL del seu 25è aniversari**, que va agrupar el lliurament dels premis Blanquerna de Comunicació i la 1a edició del guardó "Alumni Ambassadors"
- **Quatre programes d'enginyeria d'IQS School of Engineering-URL van rebre l'acreditació ABET**, la més important a tot el món en l'àmbit de les enginyeries.
- La **Facultat de Dret Esade-URL** va signar nous acords per continuar internacionalitzant la formació dels futurs advocats, impulsada aquest curs amb el **nou grau en Global Governance, Economics & Legal Order** i l'anunci per al curs vinent d'un nou International Double Degree.
- La **Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i l'Esport Blanquerna (FPCEE)-URL** va anunciar la posada en marxa per al curs 2020-2021 del **dobte grau en Psicologia i Logopèdia i el nou Bachelor in International Education (BIE)**, per enfortir el seu lideratge en l'àmbit educatiu.
- Els estudiants de la **primera promoció del grau en Marketing d'IQS School of Management-URL van cursar un curs complet en una de les tres universitats internacionals** amb les quals IQS manté el conveni d'intercanvi que els permetrà obtenir una doble titulació internacional.
- **La Salle-URL va llançar l'Smart Learning**, un nou model educatiu sense barreres, interactiu i tecnològic que es basa en la presencialitat deslocalitzada i aposta per la flexibilitat i la personalització.

- El gener de 2020 es va iniciar l'activitat de l'edifici del Centre de Transferència de Processos i Tecnologies Integratives (CTPTI) d'IQS-URL, cofinançat amb fons FEDER, que va incorporar la nova Planta Pilot de Bioprocessos, i va ampliar així l'oferta de serveis d'R+D+i d'IQS Tech Transfer.
- L'Observatori de l'Ebre-URL va iniciar el març de 2020 el projecte "IRRIGATION+", finançat per l'Agència Espacial Europea amb l'objectiu de quantificar l'aigua utilitzada a les zones de reg mitjançant dades satèl·lit.
- Dues graduades en Disseny de Moda per l'Escola Superior de Disseny ESDi-URL (centre adscrit) van ser guardonades amb el 1r i 3r premi en el certamen internacional de nous dissenyadors de moda Apolda European Design Award (AEDA).
- La Facultat de Filosofia-URL i La Salle-URL van organitzar les Jornades sobre Intel·ligència Artificial i Filosofia, una reflexió multidisciplinària sobre els desafiaments actuals i futurs de la intel·ligència artificial.
- La celebració de les jornades de la Càtedra de Justícia Social i Restaurativa Pere Tarrés-URL i la Fundació Carta de la Pau dirigida a l'ONU, van donar veu a testimonis reals que treballen per reparar els abusos de drets humans.
- La Facultat de Turisme i Direcció Hotelera Sant Ignasi-URL va signar diversos convenis de col·laboració amb empreses del sector per millorar la inserció laboral dels graduats i oferir-los eines per esdevenir professionals compromesos i competents.
- La Salle-URL va inaugurar l'IOTICAT (l'Internet of Things Institute of Catalonia), un laboratori interdisciplinari, cofinançat amb fons FEDER, en un acte amb la participació, entre altres, de la consellera Àngels Chacón.
- Esade-URL va renovar la seva imatge de marca i va presentar la nova estratègia per als propers anys, que estableix prioritats com invertir en talent i en coneixement, potenciar l'impacte social i intensificar la internacionalització.
- Durant el confinament per la Covid-19, estudiants dels graus d'Infermeria i de Farmàcia van estar en primera línia de col·laboració voluntària i van respondre a la crida dels col·legis professionals fent diferents tasques de l'àmbit assistencial, en farmàcies, hospitals i centres assistencials,
- L'Institut Borja de Bioètica-URL va crear un Banc de Recursos ètics sobre la Covid-19, com a marc ètic de referència per a la planificació i presa de decisions per donar una resposta adequada a l'emergència sanitària.
- També la Fundació Vidal i Barraquer-URL va posar en marxa el programa "Universitats en confinament", oferint suport psicològic i assessorament immediat a tota la comunitat universitària de Catalunya.

Reconeixements

Sempre és un goig celebrar els reconeixements que reben els membres de la nostra comunitat:

El projecte docent del màster universitari en Formació del professorat, impartit per Blanquerna-URL en col·laboració amb La Salle-URL, va rebre la **Distinció Jaume Vicens Vives 2019** a la qualitat docent i universitària.

Els actes de nomenament de persones destacables en l'àmbit acadèmic, social o científic com a *doctors honoris causa* són, sens dubte, un dels més significatius de la nostra Universitat. El curs passat la Universitat va investir com a *doctors honoris causa* el prof. **James Gregory Payne**, expert en diplomàcia pública, a proposta de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna-URL, i l'arquitecta francesa **Anne Lacaton**, a proposta de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura La Salle-URL.

Nomenaments

Durant el curs 2019-2020 s'han produït diferents nomenaments i la incorporació de nous càrrecs d'alta responsabilitat en centres i institucions de la URL.

El germà **Josep Canal**, president de FUNITEC la Salle, i el senyor **Enric Crous**, president de la Fundació Pere Tarrés, es van incorporar al Patronat de la Universitat.

I els senyors **Josep Martí**, **Antoni Millet** i **Jaume Aymar**, van passar a formar part del Comitè d'Honor de la Universitat.

Durant el curs, el **Sr. Josep Ferrando** va ser nomenat nou director de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura La Salle-URL i la **Dra. Maja Cecuk** nova directora de l'Escola Superior de Disseny ESDi-URL (centre adscrit).

El passat 30 de juny el Patronat de la Universitat va acordar per unanimitat l'ampliació del nomenament del **Dr. Josep Maria Garrell** com a rector de la Universitat per un tercer mandat de 2 anys, amb efectes a partir de l'1 d'octubre.

Com saben, recentment s'ha nomenat el nou Equip Rector, amb la incorporació dels doctors Josep Rom i Jordi Teixidó. Des d'aquí el més sincer agraïment als vicerectors sortints Dr. Lluís Comellas i Dr. Jordi Riera per la tasca desenvolupada en els dos mandats anteriors. I molta sort en la nova etapa que ara enceten.

També agraïm a totes les persones que han deixat el càrrec durant el curs per la seva tasca i dedicació a la Universitat: el Dr. Josep Martí, el Sr. Antoni Millet, el Dr. Carles Pérez, el Dr. Robert Terradas, el Dr. Josué Molina i el Dr. Llorenç Guilera.

Cloenda

No volem acabar la lectura del resum de la memòria sense expressar un sentit record per les persones de la nostra comunitat que ens han deixat durant el curs que ara tanquem. Des del nostre record, el desig que descansin en pau.

I ara sí, per acabar: que visualitzar totes les fites que hem assolit plegats el darrer curs on, malgrat les dificultats, hem demostrat -un cop més- la fortalesa de la nostra Universitat, ens ajudi a agafar la perspectiva necessària per encarar aquest nou curs guiats, com sempre, pel far del rigor, la innovació i la qualitat, des del compromís amb les persones i amb la societat.

Bon curs a tothom!

Dra. Anna Berga i Timoneda
Secretària general de la URL

**LLIÇÓ INAUGURAL
DEL CURS 2020-2021**

Dr. Francesc Torralba i Roselló

*Filòsof i catedràtic de la URL, professor a Blanquerna-URL i a la
Facultat de Filosofia-URL i director de la Càtedra ETHOS Ramon Llull*

“Pensar la densitat del present. La Covid-19 i els erigons de Schopenhauer”

Dr. Francesc Torralba i Roselló

1. Filosofar en temps de coronavirus

L'anhel de comprendre el món és intrínsec a la filosofia.

La voluntat de comprendre transcendeix el fet d'entendre. La distinció entre l'acte de comprendre (*verstehen*) i el d'entendre (*erklären*) de Hans Georg Gadamer (1900-2002) és molt lluminosa. Entendre es refereix a poder explicar racionalment un fenomen, un procés, un esdeveniment, mentre que l'acte de comprendre va més enllà, perquè pretén explicar no solament el que passa, sinó per què passa i, per això, cal tenir en compte, necessàriament una sèrie d'elements que van més enllà del fet puntual i que inclouen la circumstància.

Com recorda Aristòtil (384 ac.- 322 ac.) en la *Metafísica*, l'admiració és l'arrel de l'activitat filosòfica. El que estem vivint potser no desperta l'admiració, però sí l'esglai. Estem desconcertats, astorats i aquest astorament mostra la nostra incomprensió i, a la vegada, ens fa humils. No ens sorprenem del que és quotidià i trivial. Ens esglaiem davant d'allò que desconeixem i justament aquesta astorament és la força motriu de l'activitat indagadora.

Aquest esglai no és en debades. És la força motriu de la recerca de respostes. Pensar la densitat del present és convertir el present en objecte d'especulació i això requereix necessàriament, prendre'n distància, no en un sentit físic, sinó espiritual. Com recorda Max Scheler (1874-1928) en *El lloc de l'home en el cosmos* (1928), per comprendre un objecte, cal retirar-se i prendre distància, perquè solament així es com podem desenganxar-nos d'ell i observar-lo des de diferents perspectives a fi i efecte de fer-nos una imatge adequada d'ell.

Aquesta mirada en perspectiva és la condició de possibilitat imprescindible i necessària per poder examinar-lo a fons i comprendre'l en la seva totalitat.

Tal vegada és massa d'hora per realitzar aquesta operació. Estem massa capbussats en el present com per allunyar-nos i mirar amb distància crítica el que estem passant. Probablement, d'aquí a uns anys tindrem més capacitat per examinar, a fons, el que estem vivint ara i també per avaluar els processos de presa de decisions. Això no obstant, el que ens proposem en aquesta lliçó inaugural és reflexionar, de manera provisional, sobre les transformacions que s'han produït arran de la pandèmia, els valors que han emergit, l'alteració dels nostres escenaris quotidians i també les enormes mutacions institucionals que ha comportat.

És molt temerari, en un context tan dinàmic com el present, elaborar prospectives a llarg termini. La història més recent ens mostra, de manera fefaent, el desencert d'algunes prospectives que es presentaven com a dogmes de fe.

El que estem vivint ens depassa. Més que admiració, ens esglaiem i cerquem comprendre-ho. Només si ho comprenem, podem orientar-nos i trobar els mecanismes per situar-nos en aquest nou escenari.

Aquesta voluntat de comprendre el món i de cercar respostes als interrogants no és un procés continuat ni natural. És, justament, el desconcert, el caos, la ruptura de la linealitat el que activa aquest esglai i aquesta interrogació. El més habitual és viure mecànicament, de

manera inercial, repetint processos. Justament quan s'anuncia la interrupció o el trencament de la quotidianitat, quan tot el que està estructurat, normativitzat i organitzat explota pels aires, comença la tasca interrogativa. Aleshores, ens quedem amb les mans buides i comencem a fer-nos preguntes.

La crisi altera el sistema axiològic dels ciutadans. El que no tenia valor, comença a tenir-ne i el que en tenia molt, deixa de tenir-ne. La dicotomia entre el que és essencial i el que no ho és també es transforma. La crisi és un canvi substancial, el trencament de la cadència rutinària, l'acabament d'un món i el començament d'un altre. En aquest impàs, hi ha patiment, desassossec i neguit. Justament el mode com reaccionem al que ens passa ens defineix com a ciutadans i, també, com a institucions.

Adonar-nos de la futilitat de la nostra existència no és fàcil. Enfront d'això, observem comportaments de resistència. Des de les primeres hores del confinament, hi va haver resistents. Després, la resistència va donar pas al pànic, després a la resignació i, finalment, a l'acceptació.

Aquesta situació ens toca tant a títol individual com col·lectiu. Es comparteixen emocions en les comunitats. Les informacions es multipliquen, circulen per les xarxes socials. Hom les comparteix veloçment sense pensar-les ni comprendre-les. Estem exposats a un deversall d'informacions que arriben als nostres dispositius digitals.

L'escenari es va modificant veloçment i, no obstant això, ens veiem cridats a prendre decisions que necessàriament han de ser provisionals. Amb tot, observem que no hi ha una gran distància entre el que està passant i el jo reflexiu. Responem com podem a les novetats que van sorgint i cerquem respostes provisionals que, a la vegada, hauran de ser revisades i rectificades. Colonitzats per les novetats, no hi ha temps per pensar.

¿Com pensar el món sense prendre distància? ¿Com aventurar-se a comprendre la densitat del present colgats com estem en un mar d'informacions? El pànic ens impedeix pensar.

La finalitat de la filosofia no és contribuir a fer créixer la histèria col·lectiva. És mirar de comprendre el que passa i, particularment, discernir com cal comportar-se com a individu enfront del que està passant. És un exercici essencialment racional. La finalitat de la filosofia pràctica, altrament dita, ètica, des de l'antiguitat fins a l'hora present és també clara: respondre a la pregunta com hem de viure en cada context.

L'existència humana és, per definició, problemàtica. Pensar com viure-la adequadament és l'objectiu de la filosofia pràctica, per això, com deia Sòcrates (470 ac.- 399 ac.), l'examen d'un mateix és imprescindible. Això inclou avaluar una constel·lació d'elements en joc: les passions, la recerca del poder, la por, l'angoixa, el temor, la vellesa, la malaltia i la mort.

Totes aquestes qüestions ens pertorben, ens impedeixen viure amb serenitat. Som torturats, en tant que éssers humans, per la vida i pels seus obstacles.

¿Com viure malgrat tot?

Tres escoles filosòfiques són particularment clares per comprendre això: els estoics, els epicuris i els cínics. Aquestes escoles no treballen per alliberar-nos dels mals, encara que defensen que la filosofia és terapèutica, sinó que intenten combatre-les i afeblir-les.

Aquestes escoles desenvolupen i ensenyen el que s'han anomenat com *exercicis espirituals*.

Tota la filosofia antiga és, com ha subratllat Pierre Hadot (1922-2010) i també Michel Foucault (1926-1984), un conjunt d'exercicis espirituals destinats a transformar, en un mateix o en els altres, la manera de viure, de veure les coses, d'afrontar el present. És, doncs, a la vegada, un discurs, sigui interior o exterior i una exercitació pràctica.

En el context de crisi pandèmica que estem vivint, destaquem, especialment, la posició estoica, perquè és una filosofia de l'acceptació. La més gran frase d'Epictet (50 dc.- 135 dc.): "Hi ha coses que depenen de nosaltres i n'hi ha que no en depenen" és molt aclaridora. El que no depèn de mi, per exemple, és la situació actual, aquest virus que ha esdevingut pandèmic. El que depèn de mi, en canvi, és la distància física interpersonal, el que, equívocament, en diuen *distància social*. També depèn de mi com assumeixo les regles higièniques, la cura de mi mateix i la cura dels qui m'envolten, especialment, dels més vulnerables.

De la filosofia estoica emergeixen quatre virtuts cardinals que hom pot posar en pràctica en el context actual. La primera és la saviesa que consisteix en saber acollir el que passa amb calma i serenitat. No es tracta de cercar culpables i, encara menys, de cedir al pànic. La segona virtut és la justícia. Consisteix en saber interaccionar adequadament amb els altres, educar, donar exemple, respectar les consignes. La tercera virtut és la moderació. Rau en no cedir a la histèria, consisteix en controlar els impulsos, en moderar les passions tòxiques, en governar-se a si mateix. La darrera virtut és el coratge de prendre decisions que no són políticament correctes, decidir el que és bo per al bé comú i tenir el coratge de canviar els hàbits de vida gens o poc saludables.

Tot fa pensar que assistim a una forma de destrucció del món que hem conegut fins ara. El que està emergint pren forma, però encara difusa. Ens familiaritzem amb mots com la globalització, la interdependència, la transició digital, la transició ecològica i la robotització de les organitzacions, però encara no coneixem del tot la *nova gramàtica* d'aquesta nova normalitat.

En les crisis, un món acaba i n'emergeix un altre. La destrucció, però, crida cap a la necessària creació. Hi ha, però, el perill que aquest món no sigui totalment destruït i que sigui el mateix que abans. La repetició de crisis (SRAS, H1NI, Covid-19) no semblen haver estat suficients per aprendre. Sabíem que no estàvem preparats per a una nova epidèmia, però no vam fer res tot i els senyals evidents.

Una altra lliçó que hem de retenir més enllà de la crisi és el treball sobre un mateix. Es tracta d'un aprenentatge que ens ve de Blaise Pascal (1623-1662) que deia que "totes les desgràcies dels homes rau en no saber romandre sols en la seva cambra".

Interessant recordar-ho en contextos de confinament. ¿Per què és valuosa aquesta sentència pascaliana? Perquè l'ésser humà és, per naturalesa, inquiet i té desig de viatjar, de desplaçar-se professionalment, de freqüentar els amics, de reunir-se per sopar, de marxar de vacances pertot arreu. Ens és difícil romandre quietos en un lloc i practicar la introspecció. I no obstant això, el confinament ha estat una parada obligatòria, que no necessàriament ha vingut acompanyada d'un aquietament mental ni emocional.

¿És possible que el confinament hagi estat una ocasió per aprendre a tenir cura d'un mateix i ser capaç de viure en companyia d'un mateix? ¿És massa ingenu pensar així? ¿Ha estat una

ocasió per instaurar un espai de pensament individual tan imprescindible i tan absent en la trepidant vida quotidiana?

2. Òrgans interdisciplinaris de deliberació ètica

Els filòsofs hem d'evitar de donar la impressió que és possible trobar un sentit a tot el que vivim. Ens hi esforcem, però no sempre és fàcil entreveure-hi un argument racional, una trama lògica als esdeveniments patim. Hi ha moltes incerteses i molta ignorància en la situació actual. Ho hem de reconèixer amb humilitat.

El primer que cal fer, quan hom és un filòsof és practicar la modèstia i no començar a dir als metges quines decisions havien d'haver pres o com s'haurien d'haver comportat. Els filòsofs no som aquí per donar lliçons de moralitat a ningú. La filosofia és, en essència, examen d'un mateix i no dels altres.

Sí que ens correspon, però, examinar la situació que estem vivint, rumiar-la i suscitar la reflexió en l'àgora pública, analitzar els fenòmens de pànic moral que sorgeixen, sobretot, en els moments de crisi, en allò que Karl Jaspers (1883-1969) en diu les situacions-límit (*Grenzsituationen*).

Un exemple eloqüent d'això fou, per exemple, el terratrèmol de Lisboa de 1755 que va suscitar una reflexió sobre l'enigma del mal en autors tan rellevants de la Modernitat filosòfica com Voltaire, Leibniz o Kant.

En aquesta crisi que estem patint s'han suscitat preguntes ètiques al voltant de les decisions de reanimació i d'un possible triatge de pacients. Hi ha hagut també qüestions ètiques rellevants al voltant de la pràctica d'experimentacions terapèutiques i de la legitimitat d'introduir tractaments suposadament eficaços sense passar pels procediments dels assaigs clínics controlats.

Totes aquestes qüestions que no ens proposem escatir aquí tenen una història. El triatge de malalts forma part de la medicina de guerra i de la medicina d'urgència i té els seus corresponents argumentaris epistemològics i ètics.

El perill de tractar aquestes qüestions com si fossin la primera vegada que irrompen en el debat públic és evident. De fet, s'ha generat una polèmica en els mitjans de comunicació de social i en les xarxes socials per causa d'un tractament espectacular de la informació. Cal una reflexió rigorosa que tingui en compte l'epistemologia, la història i la bioètica i cal que tingui lloc en els àmbits que corresponen com els Comitès d'ètica assistencial o bé en els Comitès d'ètica de la investigació clínica.

Aquests òrgans de deliberació de caràcter interdisciplinari configurats per experts de reconegut prestigi poden aportar criteris per a la presa de decisions després d'un procés de discussió comunitària en el qual s'anticipin els riscos i els beneficis de les decisions i, a la vegada, es considerin els drets i els deures dels subjectes implicats.

És important no deixar de banda l'ètica en la reflexió a fi de tenir una aproximació més àmplia de la situació que estem travessant. Aquesta crisi interroga també la salut mental, les

condicions de treball en la nostra societat, les decisions polítiques que s'han pres, el model social, polític i econòmic del que ens hem dotat. Més fonamentalment encara, interroga la nostra relació amb la naturalesa, amb l'entorn i amb els animals salvatges.

Hem tingut tendència a considerar-nos a recer d'aquest tipus de catàstrofes sanitàries, fins i tot a sucumbir a una situació de negació. La crisi actual interroga la mateixa noció de progrés mèdic i el desafiament que suposen aquestes situacions en les quals cal tenir cura dels pacients, però no hi ha mitjans tècnics per fer-ho i tot plegat en un marc d'incertesa pel que fa a la naturalesa de la malaltia, dels tractaments i d'una eventual vacuna.

3. La relació entre filosofia i medicina

Tal vegada patim la tendència a oblidar que la medicina no és una ciència infal·lible ni omnipotent, sinó, sobretot, un art, tal com deia Hipòcrates, el primer metge d'Occident. Un art, certament, en el qual conflueixen diferents ciències, segons Georges Canguilhem (1904-1995), però un art que també es caracteritza per la seva fal·libilitat, per la seva incertesa i per la relació interpersonal amb els pacients.

Sense esforç i sosteniment real de l'Estat i de les corporacions privades, sense un finançament important i recurrent d'estructures i de projectes de recerca, el progrés, tant se val en quin àmbit sigui, és en debades. La qüestió de la naturalesa de les malalties i, en particular, de les anomenades *emergents* és, també, un objecte d'interrogació filosòfic.

Hi ha quelcom d'inèdit en el fet de viure una situació en la qual el ciutadà esdevé potencialment un pacient a qui incumbeix la responsabilitat no solament de vetllar per la seva pròpia salut i de detectar els signes de la malaltia, sinó també d'evitar el risc de contagiar els altres i de posar en perill el sistema de salut públic. La democràcia sanitària esdevé una realitat tangible, amb tots els riscos de paternalisme, de moralització i de culpabilització dels ciutadans.

Més globalment, aquesta situació ens convida a preguntar-nos sobre la manera com volem habitar el món i sobre quin món volem per a nosaltres i per a les generacions futures. Hi ha un enorme desafiament per afrontar.

Segons Hipòcrates, metges i filòsofs s'interessen tots dos pels fenòmens naturals. Cerquen de comprendre els principis de la vida. Aquesta relació, però, entre medicina i filosofia, no es pot pensar en l'actualitat com es considerava en l'Antiguitat grega, en l'Edat Mitjana o en la Modernitat. En el segle XXI som davant de dues disciplines molt diferents. Cadascuna té la seva autonomia, la seva terminologia, el seu mètode i la seva finalitat.

Així com en l'antiguitat hom veia en la medicina un model per a interrogar la filosofia (la filosofia com a medicina de l'ànima), en l'actualitat la relació s'ha invertit. Els metges s'adrecen als filòsofs com a models de saviesa. Ara bé, el rol dels filòsofs, segons el nostre parer, no és el de guiar els metges ni el d'ingerir-se en la seva pràctica. Afavorir la interdisciplinarietat en la recerca i en la formació és, en canvi, desitjable, encara que aquest diàleg trigui en concretar-se.

Mentre que els metges treballen amb poc temps, el de la urgència mèdica, els investigadors en ciències humanes i socials treballen a llarg termini. Per estimular la reflexió crítica sobre les pràctiques mèdiques i la recerca biomèdica, cal ser humil i dedicar temps a conèixer els serveis, retrobar els equips, a comprendre els desafiaments científics dels seus programes de recerca i col·laborar amb els especialistes d'altres disciplines.

Cal prestar atenció al que diuen exactament els filòsofs de la medicina. La relació de Plató (427 ac.- 347 ac.) amb aquesta disciplina és molt ambigua. Per bé que lloa el metge, Plató insisteix també sobre la dimensió aproximativa de la medicina com a art. La medicina és necessària per als éssers humans, ja que a diferència dels animals, no naixem amb urpes, ni amb closques o còrnies per defensar-nos. Naixem minvats, vulnerables i, per això, tenim necessitat de recórrer a les arts i a les tècniques per sobreviure.

Les malalties en general i les epidèmies, encara més, venen per recordar-nos aquest fet. Amb tot, la medicina, tal com s'entén avui, no té gran cosa a veure amb la que Plató es confrontava.

¿Quin pot ser el rol del filòsof en un temps de pandèmia?

Si hom respon a partir de Plató i pren l'analogia que construeix, el filòsof no pot fer gran cosa. El metge explora el cos, les seves malalties; mentre que el filòsof s'esforça per alliberar l'ànima dels seus mals. Sòcrates practicava l'art del diàleg, el que s'anomenava la maièutica, per alliberar els seus conciutadans del seu pretès saber i fer-los prendre consciència de la seva ignorància.

Hi ha, malgrat tot, un punt en comú entre ambdós. Aquesta operació d'alliberament o de guariment dels mals no és percebuda favorablement per la ciutadania. Tal com explica Plató en el *Gorgias*, els homes prefereixen sempre un cuiner que cuini plats saborosos a un metge que prescriu xarops amargs i tractaments desplaents. Igualment, els homes prefereixen els sofistes perquè elaboren discursos agradables a les seves oïdes i satisfan les seves passions que no pas els filòsofs que s'esforcen en fer-los prendre consciència de la seva ignorància i els inciten a conèixer-se a si mateixos.

S'ha parlat d'una negació de la realitat a propòsit de la crisi sanitària que estem patint. Potser aquesta negació indica que no tenim espontàniament cap desig d'entendre un metge o un filòsof, sinó que preferim un discurs com el del cuiner o el del sofista. La pregunta que cal fer-se és si, més enllà del moment de la crisi, quan ens orientem a un metge o a un filòsof, no ens arriquem a caure veloçment cap a la nostra tendència natural.

La relació entre filosofia i medicina s'ha transformat al llarg dels segles. Galeni afirmava que el metge havia de fer-se filòsof, però, amb això, volia indicar la necessitat de la medicina de fonamentar-se en instruments com la lògica, el mètode demostratiu i l'argumentació per esdevenir un vertader saber i no una simple rutina empírica. Dit d'una altra manera, no veia el filòsof com algú fet per a aconsellar el metge sobre les bones pràctiques des d'un punt de vista ètic, sinó com un saber que havia de legitimar l'estatut epistemològic de la medicina. Avui vivim immersos en l'era de la hiperespecialització. La filosofia s'ensenya en les Facultats de Lletres i de Ciències Humanes i Socials, mentre que la medicina en les Facultats de Medicina, encara que hi ha una demanda cada cop més gran per integrar les Ciències Humanes i Socials en el si dels estudis de medicina i una emergència molt important en el camp de les humanitats mèdiques.

El filòsof no té per funció entrar dins de la reflexió mèdica. No està en el món per prendre el lloc del metge. El seu rol és molt modest, però no irrellevant. Pot interrogar-se, per exemple, de manera crítica, sobre els termes que s'han emprat, durant la crisi global, per presentar a la població el perill d'una epidèmia tot parlant de guerra contra el virus. L'anàlisi dels jocs de llenguatge (*Sprachspiel*), per emprar l'expressió del segon Wittgenstein (1889-1951) i de la retòrica del discurs polític, econòmic i científic és inherent a la filosofia del llenguatge del segle XX.

El filòsof pot interrogar-se sobre la situació d'incertesa en la qual ens situa la pandèmia o bé si els metges tenen el deure de proposar tractaments sense tenir la certesa de llur eficàcia o de llur innocuïtat. També pot introduir la qüestió ètica de l'accés de tota la població als tractaments en una situació de saturació de serveis de reanimació i la delicada pregunta per la prioritització dels recursos.

Totes aquestes qüestions han aparegut subtilment com a conseqüència de la crisi de la Covid-19, però en vindran més, com, per exemple, la de la distribució justa d'una hipotètica vacuna en el futur. ¿Com s'haurà de distribuir? ¿Per quin col·lectiu caldrà començar? ¿Com arribarà als grups més vulnerables de al societat?

Adam Smith (1723-1790), en *La teoria dels sentiments morals*, un text de 1759, escrit pel qui es presenta com fundador del liberalisme, reflexiona sobre la relació que tenim amb els altres, sobre la manera com afrontem el dolor, els mals, les malalties dels altres o bé, al contrari, els seus plaers i benestars.

En aquest text, imagina que el gran imperi de la Xina amb els seus milions d'habitants fos, de cop, englotit per un tremolor de la terra. Es pregunta com reaccionaria un ciutadà sensible a Europa, en conèixer la notícia, no tenint cap relació amb aquella part del món.

Ens diu que, probablement, aquest ciutadà faria nombroses reflexions melancòliques sobre la precarietat de la vida humana i sobre la vanitat de tots els treballs i esforços dels homes i de com poden ser anorreats en un instant. Si anés una mica més lluny, reflexionaria sobre els efectes que produiria aquest desastre sobre el comerç a Europa, sobre els negocis i els afers del món en general.

Amb tot, diu Adam Smith, un cop hagués acabada aquesta bella filosofia, una vegada hagués expressat aquests sentiments d'humanitat, el nostre home tornaria als seus afers i als seus plaers. Descansaria, es divertiria amb el mateix benestar i amb la mateixa tranquil·litat que ho feia abans de l'esdeveniment.

L'accident més frívol que pogués arribar-li, en canvi, li ocasionaria un trasbals molt més gran. Si l'endemà hagués de perdre el seu dit petit, no dormiria durant tota la nit; però, en canvi, seria capaç de dormir tranquil·lament, amb un gran sentiment de seguretat, malgrat la ruïna de cent milions dels seus germans xinesos. La destrucció d'una immensa massa de gent li interessaria menys que la seva petita infortuna.

Només cal canviar el tremolor de terra per l'epidèmia del Coronavirus que estem patint actualment per adonar-nos de com de poc hem canviat des de l'època d'Adam Smith.

Tot això aclareix, retrospectivament, la nostra indiferència (manifestada per les més altes autoritats de l'Estat) respecte el que estava passant a la Xina. Si Adam Smith té raó, ens

podem fer la mateixa pregunta a l'esguard dels nostres conciutadans víctimes de l'epidèmia.

¿No és veritat que tenim una tendència molt arrelada a retornar cap a tot allò que ens concerneix personalment, cap al món dels nostres interessos? ¿En quina mesura estem preparats per fer d'aquesta experiència l'ocasió per transformar, a fons, les relacions que tenim amb el nostre proïsme, amb els nostres conciutadans i veïns?

4. La distància física interpersonal i els eriçons de Schopenhauer

La crisi que patim exigeix una gran disciplina en els comportaments individuals, però també en les interaccions i això afecta, de ple, la comunitat. Ens posa a prova com a comunitat adulta i ens interroga sobre la maduresa de la ciutadania.

No hi ha sortida individualista a la crisi. Exigeix una presa de postura comunitària, perquè tots estem entrelligats formant un Tot. Ens demana que transcendim la frivolitat, l'egocentrisme i la mirada de curta distància, per prendre consciència del nosaltres col·lectiu.

L'acció individual té a veure amb rentar-se les mans, amb protegir-se amb la mascareta, amb romandre confinats si les autoritats sanitàries ho exigeixen, però les obligacions col·lectives tenen a veure amb la relació que establim amb els altres.

A nivell més conceptual, la paràbola dels eriçons d'Arthur Schopenhauer (1788-1860) pot ser il·luminadora per comprendre la situació que vivim en les nostres comunitats.

Dos eriçons estan mig morts de fred en una nit hivernal. S'acosten per donar-se calor mútuament, però sense voler s'acosten tan ràpidament que es punxen l'un a l'altre i sagnen. Com a conseqüència, es retiren de nou, però aleshores tornen a tenir fred. Decideixen acostar-se una altra vegada, però amb més cura, per no punxar-se amb les pues. Tot i la precaució, tornen a fer-se mal, encara que en grau menor i instintivament tornen a prendre distància. De nou, intenten aproximar-se i ho repeteixen moltes vegades fins que troben la justa distància, el punt ideal, aquella distància que els permet, d'una banda, no sentir fred, però, de l'altra, no punxar-se. Un cop l'han trobada es queden quiets i poden vèncer el fred i la soledat, però han hagut de fer diverses temptatives, per assaig i error, fins trobar la justa distància entre ells dos.

La paràbola pot aplicar-se a tota mena de relacions duals: professor i alumne, si es tracte d'un àmbit acadèmic; metge i pacient, en un context assistencial, o bé a dos amics, en un àmbit social o, per descomptat, pot aplicar-se al món de la parella. En totes aquestes polaritats, la clau rau en trobar la distància ideal.

La crisi que estem patint ens mostra, de manera fefaent, que les interaccions de la comunitat s'han de mantenir en la distància adequada. Cal, doncs, trobar, la bona distància entre l'individu d'una banda i la comunitat de l'altra i això no és evident, perquè no en tenim el costum.

El tema de la distància justa té molta rellevància des del punt de vista filosòfic. L'ésser humà, tal com afirma Aristòtil, és, per naturalesa, un ésser social, un animal polític que estableix vincles de diferent qualitat amb els seus semblants. Som éssers fets per a la comunitat, però la situació pandèmica que patim, ens obliga a mantenir la distància física adequada amb els

nostres semblants i això priva l'espontaneïtat de la comunicació no verbal. Volem estar junts, però si estem junts, tenim el perill de contagiar-nos, d'emmalaltir i de morir.

La distinció entre contigüïtat i proximitat també és pertinent en aquest context. La contigüïtat és un concepte físic, mentre que la proximitat és una noció emocional. Podem sentir-nos pròxims a algú que està molt lluny físicament, però també podem sentir-nos molt poc pròxims a algú que tenim justament al costat. Els artefactes tecnològics ens han permès generar proximitat tot i la distància física. Avis i nets s'han trobat a través de la pantalla, també parelles i amants separats per l'espai. Les tecnologies de la comunicació juguen paper paradoxal en aquest aspecte, perquè, sovint, ens aproximen als qui estan físicament lluny, però, d'altres cops ens allunyen dels qui tenen contigüïtat amb nosaltres.

Trobar la justa distància és el que aconsegueixen fer els eriçons d'Arthur Schopenhauer. No volem sentir-nos sols, però tampoc volem contagiar-nos. Per això ens cal trobar l'equilibri entre la relació presencial i la digital, entre el recolliment i la vocació social.

En aquest joc d'equilibris, propi d'un funàmbul, ens juguem el futur immediat. Ens cal descobrir que hi ha un temps per a cada cosa, un temps per estar recollits i separats dels altres i, a la vegada, un temps per socialitzar-nos mantenint la deguda distància física. Aquest aprenentatge que exigeix l'anomenada *nova normalitat* no es pot realitzar de cop, sinó que necessita pràctica, assaig i error, fins que arribem a trobar aquell punt en el qual no tenim fred, però tampoc som punxats per les pues de l'altre.

5. La mort al descobert

L'existència mateixa de la medicina és un signe manifest de la condició vulnerable de l'ésser humà. Tenim tendència a oblidar-ho perquè vivim en societats molt protegides (les societats europees occidentals), però l'exposició actual dels metges, dels cuidadors, de les infermeres i de tots els qui garanteixen les activitats vitals, com l'alimentació i la salut, que es troben més exposats al risc de contagi, posa de relleu que certs grups de la població són més vulnerables que d'altres.

El confinament no s'ha viscut en les mateixes condicions per als privilegiats que han pogut isolar-se en una casa a la muntanya en comparació amb els qui l'han viscut en les ciutats dins d'apartaments saturats, privats de connexió digital. Molts estudiants formen part d'aquestes poblacions més vulnerables.

El desafiament serà no oblidar, una vegada passada la crisi, tot el que estem sofrint i prendre's temps per reflexionar sobre els nostres modes de vida, sobre el neoliberalisme, sobre la globalització i sobre la nostra relació amb el proïsme i amb l'entorn natural. En els anys seixanta del segle passat, el pare de la bioètica, Van Rensselaer Potter (1911-2001) afirmava que les qüestions d'ètica mèdica havien de situar-se a l'interior del que ell anomenava una *land ethics*, una ètica mediambiental. La va encertar de ple.

El desafiament rau, sens dubte, en prendre mesura de la relació que existeix entre les malalties emergents pandèmiques i les transformacions que hem fet a la naturalesa, amb els animals salvatges i domèstics. És encara d'hora per treure lliçons. El filòsof no està aquí per ensenyar, sinó, més aviat, per plantejar preguntes encara que no tingui, necessàriament, respostes concloents.

Tornem a la qüestió que ens ocupa. ¿Què pot dir un filòsof en plena crisi pandèmica?

Cap gran cosa si hom té en compte que les discussions sobre aquesta qüestió estan exclusivament reservades als científics. Els científics s'esforcen per proporcionar respostes a totes les qüestions de l'ésser humà, mentre que, quan el filòsof entra en l'escenari, sembla, més aviat, que multipliqui les qüestions i que minvi el nombre de respostes.

Contràriament, però, si hom afronta aquesta crisi de manera més holística, una certa aproximació filosòfica, més interpretativa que creativa, pot aportar un cert aclariment sobre el que estem vivint.

Cal constatar que hi ha un aspecte que ha estat paradoxalment negligit en tots els discursos i que constitueix, malgrat tot, el cor de la crisi: la reflexió sobre l'experiència de la mort, experiència que ocupa, en la història de la humanitat, una posició central des de la nit dels temps.

La mort torna a ser un tema present contra la nostra voluntat. S'ha imposat dia a dia, més enllà de totes les consideracions teòriques dels experts. Des de començaments d'any quan es va començar a parlar d'un nombre inquietant de pneumònies a Wuhan, a la Xina, causades per un misteriós i nou coronavirus fins a la seva propagació arreu del món, la mort ha esdevingut la protagonista no invitada, l'hoste no esperada.

En el si d'aquesta nova societat atomitzada, l'horitzó de la mort és subtilment descartat de la vida quotidiana. Hem fet desaparèixer la processó funerària del paisatge urbà, aquella desfilada en la qual hom es treia el capell davant de la majestat de la mort. La mort s'ha convertit en un fet anònim en les clíniques modernes. La desaparició de la representació pública d'aquest esdeveniment va lligada a l'allunyament del moribund del seu àmbit familiar, així com amb la separació dels seus parents.

Tot ha passat una mica com si l'experiència de la mort, *l'esdeveniment de la mort*, per emprar la terminologia de Hans Georg Gadamer, estigués integrat, absorbit, d'alguna manera, en el gran mecanisme tecnològic proper a la producció industrial i a la seva cadència alienant. La mort s'insereix dins d'aquesta trama, com una activitat productiva més, amb els seus mercats a conquerir, dins del model de l'oferta i de la demanda i, sobretot, com una esfera sotmesa a les lleis del mercat i de la competència comercial.

Això no obstant, l'horitzó de la mort representa, en la vida de l'ésser humà, una experiència totalment única. No solament se situa en un altre pla, sinó que introdueix, fins a un cert punt, un esdeveniment crucial en el decurs de la vida de l'ésser humà. És l'única experiència que marca netament els límits al guiatge de la natura per part de la ciència i de la tècnica.

També en l'era de la disrupció tecnològica exponencial, es moren les persones que estimem i nosaltres també morirem. Aquesta és la dolorosa veritat. La irrupció i propagació de la malaltia ens ha posat davant del l'horitzó insuperable de la mort.

El pànic i, sobretot, la por a la irreversibilitat de la mort són símptomes d'una societat profundament ancorada en una realitat capitalista en la qual el tenir, la producció i el consum alienen el ciutadà fins a tal extrem, en una frenesia tan inconscient, que no té temps per a reflexionar sobre la seva finitud ni el seu destí fatal. La mort és sistemàticament ocultada,

convertida en un tabú cultural i social, però la pandèmia l'ha posada, de nou, en el centre de l'huracà mediàtic.

L'*homo consumens* està tan embriagat pel veloç ritme quotidià de la seva vida que la qüestió de la mort no és present en el seu esperit. Està tan envaït per l'angoixa, fruit d'una insatisfacció obsessiva per créixer, que perd de vista la seva condició mortal, contingent i finita. Acumula tota mena de bens i s'oblida del que és singular i essencial en ell: la seva intrínseca dignitat. Encegat pel tenir, persegueix desafortadament els valors que cimenten el reconeixement entre els individus.

Amb tot, al final d'aquesta desesperada cursa, no té altre remei que esguardar, cara a cara, la realitat de la mort. La pensa, més aviat, com un parèntesi més que no pas com una experiència de proximitat.

Com el cabell a la sopa, la pandèmia del coronavirus ens mostra la mort amb tota la seva nitidesa. Envaeix la vida quotidiana. Ho hem contemplat, astorats, per la petita pantalla: hospitals desbordats, tanatoris saturats, malalts a l'espera de l'instant fatídic, pacients agonitzant, persones lluitant fins al darrer alè contra el virus, metges superats per les circumstàncies... Només cal afegir a aquest marc, el recompte macabra dels mitjans de comunicació social i aquelles imatges que ens mostren les despulles alineades o les fosses comunes en alguns països del món.

La mort està pertot i la humanitat descobreix que és l'element residual de tot problema. En l'imaginari col·lectiu es crea la sospita de què l'altre és la causa del meu malestar. De cop, les relacions canvien. Cadascú es tanca en la seva barricada, es preserva, pren distància, multiplica els gestos de barrera. Les ciutats esdevenen vastes presons a cel obert i les llars es transformen en celes d'aquest univers tancat.

Les paraules *confinament*, *quarantena*, *isolament* ens remetent a la qüestió de l'alteritat. L'altre és vist sota el prisma d'obstacle a una vida sana i feliç. Ressonen les paraules de Jean-Paul Sartre (1905-1980), l'infern són els altres i ens preguntem si tindrà raó.

L'altre és el que em pot causar la mort tot transmetent-me el virus. No és concebut com el meu semblant, menys encara com un do gratuït o com un ésser portador d'humanitat, sinó, més aviat, com un ésser cosificat que porta, potencialment, en les seves entranyes, la Covid-19. Vivim en una mena de solipsisme regressiu amb un jo que pot arribar a negar, fins i tot, la realitat de l'altre, com a conseqüència de l'instint de conservació, d'aquest amor infal·lible cap a si mateix.

El coronavirus ens condueix a l'estat de natura i rebenta pels aires aquesta solidaritat de façana que crèiem tenir, aquesta falsa socialització del llop. Posa al descobert l'individualisme desbocat que ens porta sempre a sucumbir a la temptació de creure'ns que som el centre del món. La Covid-19 ens revela a nosaltres mateixos, com a humans, massa humans, seguint l'expressió de Friedrich Nietzsche (1844-1900).

6. Els experts i la biopolítica

El recurs massiu als experts en temps de crisi no és cap novetat. Fa decennis que hom pretén fonamentar la política en proves científiques. Els comitès d'experts són, per exemple, els responsables d'aclarir les polítiques que cal desenvolupar enfront de la crisi ecològica, també davant la catàstrofe econòmica i social. Una altra cosa és que aquests consell siguin rendibles des d'un punt de vista electoral.

Si bé és veritat que la gestió de la crisi sanitària s'inscriu dins del règim normal de les societats modernes, sorprèn, però, que s'hagi reactivat un model arcaic, el del confinament general de la població, que revela els límits de la política basada en la ciència. I com que una crisi és un moment crític, de possible bifurcació, és bo aprofitar aquesta oportunitat per transformar les relacions entre ciència i poder, canviar les regles d'un joc que no deixa cap iniciativa a la societat civil.

Com escriu Michel Foucault, des de la fi de l'Edat Mitjana existia, no solament a França, sinó en tots els països europeus, això que avui podríem anomenar un *pla d'urgència*. Havia de ser aplicat quan la pesta o una malaltia epidèmica greu apareixia en una ciutat.

Aquest pla d'urgència comprenia les següents mesures:

1. Totes les persones havien de quedar-se a casa per ser localitzades en un lloc. Cada família a la seva llar, si és possible, cada persona a la seva cambra.
2. La ciutat havia de ser dividida en barris sota la responsabilitat d'una persona designada. Es tractava d'un sistema de vigilància generalitzat que controlava els moviments dins de la ciutat.
3. Aquests vigilants de carrer o de barri havien de presentar tots els dies al batlle un informe detallat de tot el que havien observat. Hom emprava no solament un sistema de vigilància generalitzat, sinó també un sistema d'informació centralitzat.
4. Els inspectors havien de passar revista de totes les cambres de la ciutat.
5. Hom procedia a la desinfecció, casa per casa, amb l'ajuda d'encens i de perfums.

Aquestes mesures que van permetre fer front a les epidèmies de la pesta, s'assemblen molt a les que s'han pres durant el 2020 en la major part de països del món. La tecnologia informativa i digital ha permès articular-la, tal vegada, d'una manera més eficient i veloç, però substancialment, hem aplicat mètodes molt arcaics, premoderns.

La gestió de la crisi sanitària convoca la noció de biopolítica introduïda per Michel Foucault per mostrar com la vida ha esdevingut una qüestió política a través d'una meticulosa anàlisi de les relacions entre saber i poder.

L'autor de *Les paraules i les coses* (1966) subratlla el contrast entre el model arcaic de la quarantena en el qual un poder sobirà autoritari governa des d'un estat central la vida de les poblacions i els dispositius estratègics de control difús de la vida posats en marxa per les autoritats mèdiques i sanitàries d'Occident gràcies a la medicina científica i a les sofisticades biotecnologies.

La major part de dispositius basats en la ciència, com mesures estadístiques de taxes de mortalitat i de morbiditat, higiene, vacunes, control de fluxos migratoris, es troben en el

centre de gravetat de la crisi que vivim, al costat de mesures arcaiques que hom creia ja superades des de fa temps.

L'única diferència és que les mesures de quarantena exigides avui tenen com a finalitat salvar el sistema públic hospitalari, cosa inexistent en l'Edat Mitjana i Moderna.

La medicina científica que s'ha desenvolupat i evolucionat lligada al poder, ens fa creure, a nosaltres, ciutadans dels països del Nord, que ha vençut les malalties infeccioses, però no ha estat així. L'emergència d'un nou virus ens ha agafat desprevinguts i ens ha remès a imatges del passat amb catàstrofes de poblacions i estats fallits.

No deixa de ser significatiu que un modest virus hagi aconseguit, en pocs mesos, aturar tota la maquinària econòmica, industrial i comercial a escala mundial. Un virus constituït d'alguns brins d'ARN desafia la potència dels cervells més grans reunits per intentar afrontar les crisis que s'encadenen.

Heus ací una bella lliçó d'humilitat, que ens fa tocar de peus a terra, que ens remet al lloc que ocupem en el cosmos, per dir-ho amb l'expressió de Max Scheler, una posició que compartim amb altres éssers vius en un planeta ple d'habitants.

Ens crèiem ser els mestres i els posseïdors de la naturalesa, però el principi de realitat s'ha imposat. Que lluny que queden ara els programes de les bionanotecnologies que prometien afaïçonar el món, àtom per àtom, fabricar microorganismes màquines, esclaus i dòcils que resoldrien tots els problemes i que farien homes millorats o augmentats biotecnològicament.

7. El deure d'escepticisme

La paraula científica pateix una profunda crisi d'autoritat. No cal dir que la paraula del polític encara la pateix molt més dràsticament. L'autoritat de l'expert reposa sobre una visió ideal del funcionament de la ciència que, molt sovint, desconeix les condicions concretes de la recerca.

Si bé el coneixement científic transcendeix les fronteres i els jocs de poder, s'observa que les recerques no són independents dels interessos locals, polítiques i economies. La filosofia de la ciència del segle XX s'ha capbussat en els interessos no confessats de la recerca científica i també en les fragilitats del mètode científic.

És evident, als ulls de tots, que els investigadors defensen els seus interessos i els seus valors, siguin la veritat, la utilitat, el desenvolupament dels seus coneixements o bé la seva carrera professional. Aquests interessos són difícilment compatibles amb el *deure d'escepticisme organitzat* que és un dels principis bàsics i ineludibles de l'*ethos científic*. Això obliga els científics a enfortir les regles ètiques amb declaracions d'interès, transparència sobre les fonts de finançament, a fi de mantenir la fràgil confiança amb la ciutadania.

La crida a l'expertesa científica i mèdica comparteix un punt comú amb el model arcaic de gestió de les epidèmies: el públic queda reduït al silenci, limitat a obeir les directrius del poder o bé dels experts amb l'argument de què obren pel seu bé, per la seva salut i per la seva seguretat.

Aquesta actitud condemna els profans, és a dir, a la immensa majoria de la ciutadania, a viure sota tutela. La distància entre els savis i els ignorants és tan abismal a mesura que progressa el coneixement científic i la pertinent especialització i terminologia que el poble resta incapaç de dir la seva, de poder expressar el seu pensament. Som, encara, molt lluny d'una vertadera democratització del saber.

La distinció entre el coneixement científic i l'opinió (la *doxa*) que ja estava en les societats antigues persisteix en les contemporànies tot i el procés d'Il·lustració. Això, de nou, ens remet a l'interrogant d'Immanuel Kant (1724-1804) de si realment vivim en un època il·lustrada o bé en vies d'Il·lustració.

L'opinió, ja en la filosofia de Plató, es considera un saber inferior, imprecís, imperfecte, que no pot besllumar la veritat, però en la civilització antiga això no significava una jerarquia política, sinó una divisió de treball en la polis. Uns tenien cura de la veritat, els filòsofs, mentre que els altres es dedicaven a les coses pràctiques, com els artesans.

Els antics reconeixen en la *doxa* una forma de coneixença a pam de terra, pràctica. Aristòtil atribueix a l'opinió un valor pràctic fins a tal extrem que la converteix en una virtut dels ciutadans. Així, doncs, l'opinió és reconeguda com saber legítim dins de l'esfera de l'acció i no com un dèficit de saber que obliga els ciutadans a viure sota la tutela dels experts.

Des de temps immemorials, l'opinió no es deixa reduir al silenci, ni a la passivitat. Des de l'epidèmia del Sida, per exemple, les associacions de malalts han influït en els programes de recerca. Després de l'accident de Txernòbil, per exemple, els ciutadans van instaurar una instància contra l'expertesa a les mesures oficials. El moviment de ciència ciutadana ha rehabilitat la figura de l'opinió pública clara com a garant de la llibertat inventada en el Segle de les Llums.

La idea de crear fòrums de discussió, òrgans de deliberació pública llançada pel filòsof alemany, Jürgen Habermas (1926), s'ha concretat en diferents formats interessants, en Comitès d'ètica assistencial, Comitès d'ètica de la investigació, en focus grups, en consells assessors interdisciplinaris que tenen com a finalitat articular una comunitat dialògica capaç de deliberar els pros i contres de les decisions abans de què siguin preses i implicar la societat civil en aquests processos.

Les tecnociències ofereixen una possibilitat a la societat civil per intervenir, en la mesura en què aquestes tenen un impacte directe sobre la vida quotidiana dels ciutadans. Releguen, a poc a poc, al passat la visió del públic ignorant, irracional i manipulable, en la mesura en què aquest assumeix les pràctiques d'expertesa plural i no limitada als sabers acadèmics.

Enfortir aquest moviment de rehabilitació de l'opinió com un saber nodrit per l'experiència del terreny, com un saber alternatiu al saber universal de la ciència, esdevé una imperiosa necessitat en el context d'incertesa en el qual estem ubicats per causa de la crisi sanitària. Els experts, cridats a dir la veritat al poder, segons la funció que tradicionalment se'ls atribueix, es troben desorientats, perquè gairebé no saben res, a dia d'avui, de la Covid-19.

Si bé és veritat que els mètodes de seqüència han permès la identificació molt ràpida del virus, el seu comportament, les vies de transmissió, el període de contagi, la durada de la immunitat són, encara, enigmes que cal resoldre. Tal com s'ha transmès inexorablement de la Xina a Europa i després a Amèrica i a Àfrica, el coronavirus ha propiciat no solament una

crisi mundial, sinó que ha convertit la terra en un laboratori global a fi d'estudiar com es pot inhibir, controlar, immunitzar i prevenir la infecció o preparar-se per l'arribada d'altres virus emergents.

Aquesta incertesa no és nova. És constitutiva de l'ésser humà, però la vivència d'aquesta incertesa s'ha globalitzat. El planeta s'ha convertit en un laboratori d'experimentació. Per als investigadors del coronavirus, cada país, cada regió ofereix una esfera de paràmetres variables (mesures de confinament, tests precoços) que permet fer comparacions entre uns i altres. En aquest procés mundial d'aprenentatge de control del virus, tots els éssers humans, infectats o no, tractats o no, vius o morts, esdevenen, de fet, objectes d'estudi, de tests, d'assaigs clínics, de dades estadístiques.

La recerca del saber es pot confondre, però, amb el govern de les poblacions. Som davant les portes d'una biopolítica que mobilitzarà, molt probablement, la traçabilitat dels individus a través del telèfon mòbil.

Aquesta incertesa però, no ha de significar, en cap cas, la mort de la democràcia. Tot al contrari. Hom pot inventar solucions tot confrontant els sabers dels experts i els sabers pràctics de l'opinió. Per a poder viure i actuar en un món incert, els fòrum híbrids que afavoreixin el diàleg entre experts i actors del terreny permetran co-construir coneixements i proposar mesures eficaces i legítimes. Aquests fòrums no sempre afavoriran la high-tech i conduiran, sovint, a solucions *low-tech*, menys costoses i assumibles.

Rehabilitar els sabers del terreny no científics com a fonts d'invenció i de solucions no és, en cap cas, ubicar-se en el camp l'anti-ciència o en el de la tecnofòbia. Tenir en compte l'experiència del passat per aprendre del que va passar en lloc de retre un culte sistemàtic a la innovació, a això Jacques Maritain (1882-1973) en deia la *novolatría*, no significa, en cap cas, aferrar-se al passat, sinó aprofitar la memòria del que s'ha viscut com a humanitat a fi de teixir un diàleg entre la ciència i la societat.

8. Rellegir *La pesta* d'Albert Camus

La pesta, publicada en 1947, és un text que permet comprendre millor aquest estrany període que estem vivint. Per escriure aquesta novel·la, Albert Camus (1913-1960) es va inspirar en una llarga tradició de cròniques i de tractats de diverses malalties contagioses que transcendeixen l'àmbit mèdic a fi de descriure l'impacte social, psicològic i espiritual que van causar aquestes patologies.

Ens referim, per exemple, a *La guerra del Peloponès* de Tucídides, que dedica llargs capítols a "una misteriosa malaltia" que va afectar Atenes entre el 430 i 427 abans de Crist i al *Diari de l'any de la pesta*, escrit per Daniel Defoe (1660-1731), publicat en 1722, que evoca l'epidèmia que va afectar Londres en 1655 i va causar més de cent mil morts.

Amb tot, la pesta relatada pel qui fou Premi Nobel de Literatura és imaginada. Els esdeveniments descrits en la ciutat d'Oran, a Algèria, que situa, vagament, en el anys quaranta del segle passat, no van tenir mai lloc i el mateix autor no buscava dissimular la naturalesa intensament al·legòrica del relat. Des de la publicació del llibre (la seva segona novel·la que fou un immens èxit), ningú no va ignorar que Albert Camus es referia a l'Ocupació i, a través dels seus personatges, a les diverses formes de reaccionar-hi.

La metàfora de la pesta contribueix a buidar la responsabilitat dels individus posant en el mateix pla els malvats i els seus còmplices amb les víctimes. Fent de la ideologia una patologia natural, el combat per la justícia esdevé una trivialitat. Vist així, el feixisme i el nazisme no són el fruit d'intencions i de decisions deliberades, sinó que s'imposen com des de l'exterior, sense que ningú no hi pugui fer res.

Si bé és veritat que *La pesta* és una al·legoria de l'Ocupació, ¿En quin sentit pot ser lluminós aquest relat per comprendre la situació que estem vivint?

A través de les cròniques del doctor Bernard Rieux, l'*alter ego* d'Albert Camus, el lector es fa càrrec de la tragèdia que assota la ciutat d'Oran.

La vil·la és aïllada durant molts mesos. La pesta és anunciada per una invasió de rates abans d'afectar els éssers humans. Moren centenars de ciutadans. Cap persona pot entrar i sortir de la ciutat. La distància física interpersonal esdevé realment difícil. Mentre que els pares, els infants i els amants creuen que es tracta, solament, d'un allunyament temporal que fan marxant de la ciutat uns quants dies, el cas és que la maledicció sembla no voler acabar.

Ens assemblem a aquells ciutadans d'Oran, en la mesura en què tant "les pestes com les guerres troben a la gent sempre desprevinguda", però la seva situació s'allunya de la nostra ja que, en el relat, els ciutadans es visiten i freqüenten cafès i restaurants. No hi ha confinament estricte ni distància física, les mesures sanitàries amb prou feines s'apliquen. La presència d'asimptomàtics no inquieta ningú. L'isolament només es practica en els casos afectats per la pesta.

Després, els comerços tanquen les portes. El menjar és racionat. Els turistes són absents. La pesta desorganitza tota la vida econòmica, comercial, laboral, social i cultural. Manca personal de cures i moltes infermeres i cuidadors moren com a conseqüència de la pesta. També, en el relat d'Albert Camus, falta material, tal com ens ha passat a nosaltres amb les mascaretes, els gels, les indumentàries de protecció, els respiradors artificials i, per sobre de tot, la vacuna.

En la novel·la, es formen cues de ciutadans a les botigues i la circulació dels cotxes minva. Les aparences deixen de tenir importància. La pesta ens iguala a tots. No fa distincions i mostra la idèntica fragilitat de la condició humana, per dir-ho amb la bella expressió d'un contemporani d'Albert Camus, André Malraux (1901-1976). Hi ha molts morts, però tot i així, el problema roman abstracte, perquè molts no prenen les mesures adequades per protegir-se.

La Covid-19 roman com una mena d'abstracció que pertorba el nostre benestar personal, una abstracció que molt ciutadans desafien sense haver pres consciència de la seva gravetat. Finalment, igual que els ciutadans d'Oran, nosaltres també, per bé o per mal, ens acabarem adaptant a aquesta anomenada *nova normalitat*, que és una *contradictio in terminis* i que, més aviat, caldria anomenar *anormalitat*.

La revolta del principi deixa lloc a la resignació i la resignació a l'acceptació del fet. Acostumar-se a la desesperació, adverteix Albert Camus, és pitjor que la mateixa desesperació.

L'epidèmia que estem patint ens recorda, per bé o per mal, que formem part d'un cos social íntim i interdependent. El lloc de contagi de la malaltia -l'aire que compartim- posa

en qüestió la nostra representació de la societat com una juxtaposició de cossos autònoms i separats.

En això l'epidèmia té en comú la qüestió del clima ja que també aquesta ens recorda que estem en el mateix vaixell i que no ens sortirem si no és junts. Aquest desig de sobreviure pot desvetllar una forma elemental de consciència global, encara molt precària, que transcendeixi la visió individualista i solipsista que ara tenim i que ens faci eixamplar la nostra visió unilateral del jo cap a una visió holística del nosaltres.

9. La fragilitat i la voluntat de viure

Som ésser fràgils en un món que sembla marxar al dictat des de fora. Tot i les invencions que han revolucionat els nostres estils de vida, amb gratacels que acaronen el cel, màquines intel·ligents i naus que conquereixen altres planetes, hi ha molts elements que oculten la comprensió de l'essència de l'ésser humà.

El coronavirus ens situa enfront de la nostra pròpia vanitat. Aquest ésser infinitament petit és un misteri per als investigadors del tot el món. La humanitat es confronta a un virus intel·ligent. El mot *corona* evoca el món dels prínceps, dels emperadors, dels reis, també la seu del coneixement. Des del punt de vista astronòmic, la corona és un àmbit en perpètua evolució l'equilibri del qual és, de tant en tant, brutalment alterat pel pas d'ones de xoc.

La Covid-19 ens posa davant dels nostres propis límits, però també ens crida a transcendir-los. Si arriba un dia en el qual la ciència coneix l'origen d'aquest virus fins a proposar un antídote, el mèrit serà per als científics i per a la natura.

Tot problema té una solució i al cor d'aquesta s'incuba un nou problema. Això és el que ens ensenya la llei de la naturalesa. Les coses no descobertes existeixen, però estan tapades sota un vel que cau gràcies a la complicitat de la naturalesa i a la perseverança de l'*homo sapiens* que, mogut pel cuc de la curiositat intel·lectual, fa caure el vel de la ignorància.

El coronavirus ha aturat la rutina, marca indefugible de la nostra voluntat de viure, que passa per l'ocultació de la mort a cada instant. Només cal observar el comportament de l'inversor en la borsa, del comerciant darrera el taulell, amb la calculadora a la mà, del promotor immobiliari en plena prospecció, del consumidor a la recerca de la darrera marca... tots viuen per al futur. El present és sacrificat per un suposat futur que no és altra cosa que un miratge.

Amb tot, l'esdeveniment del coronavirus, amb la sensació de la mort total, propicia un canvi de paradigma: el present es viu intensament, ja que més enllà de l'immediat hi ha l'irreparable. El ciutadà reconeix el valor de la vida. La sensació de la mort total, és a dir, ineluctable i imminent, el porta a superar la por, tot reivindicant, de cop, la seva llibertat. Gràcies a la Covid-19, el ciutadà reprèn el timó de la seva vida, d'una vida que semblava viure com un mer espectador, dictada pel capital i no viscuda com un actor.

El virus intel·ligent li ha donat les armes per a una represa total sobre el curs de la seva vida. Aflora la figura de l'infant del discurs de les tres metamorfosis de Friedrich Nietzsche. L'infant és innocència i oblit, un joc, un cercle que gira sobre si mateix, un primer moviment, una santa afirmació, un sí a la vida. L'esperit vol mantenir la seva pròpia voluntat. El qui ha perdut un món, vol guanyar el seu propi món. El ciutadà contempla el present en tot el seu esplendor canviant amb el teló de fons de la mort.

Tal vegada té raó a Baruch Spinoza (1632-1677) quan presenta la mort com un element exterior a la vida. La idea és que la mort no està, per essència, inscrita en la vida de l'individu, la qual cosa fa que no estigui disposat a acceptar-la, perquè és percebuda com una contingència.

Els ciutadans han comprès que l'essència mateixa de la vida és preservar-se en el seu ésser. És, per això, que l'individu no està programat per morir. Contra Martin Heidegger (1889-1976), cal afirmar, rotundament, que no som éssers *per a la mort*, sinó per a la vida. El fet que les estanteries dels supermercats es buidessin veloçment i que es fessin enormes cues a les botigues de queviures, denota aquesta voluntat atàvica de lluitar contra la mort.

L'angoixa nascuda per l'alteració caòtica de la nostra vida quotidiana i la por de veure acabar aquesta vida feta d'equilibris fràgils, constantment amenaçada per forces exteriors, no s'ha de percebre com un element negatiu.

Tot al contrari. Són signes eloqüents de la voluntat de romandre en l'ésser, de persistir en la vida, de resistir enfront l'experiència límit.

10. La percepció del temps i de la quotidianitat

El temps passa i els dies s'assemblen. Durant el temps de confinament, resulta difícil distingir un dimarts d'un dissabte i saber, exactament, en quin dia de la setmana estem. Per als ciutadans que no treballen o teletreballen, el temps ha esdevingut estrany des del començament del confinament.

Per a alguns s'ha fet més lent, per a altres, passa molt veloç. El règim temporal ha canviat del tot, s'ha transformat, també per a les persones en teletreball. Tal com reconeix, lúcidament, la filòsofa i psicoanalista Hélène L'Heuillet, autora d'*Elogi del retard*, quan la relació amb l'espai canvia, la relació amb el temps també ho fa.

Metro, oficina, metro i cap a casa. Sigui quina sigui la rutina, l'època que vivim és intolerant a la lentitud. Més aviat, tot al contrari; vivim a cent per hora. Entre el treball, les tasques domèstiques, l'esport, les sortides socials i la cura dels fills, els ritmes de vida són frenètics. Amb el confinament, però, subtilment, tot es va parar.

El confinament va permetre posar el rellotge a l'hora quan tot anava molt ràpid. Va permetre, en certa manera, fer una pausa en aquesta cursa enfollida que és la nostra vida quotidiana. L'anunci del confinament ens va causa estupor, un estupor confrontat a la por d'avorrir-se,

de trobar el temps massa llarg.

El filòsof francès, Henri Bergson (1859-1941) no hauria certament tingut por a aquest avorriment. En l'*Assaig sobre els dons immediats de la consciència*, publicat en 1889, estableix la distinció entre la durada (*durée*) i el temps o, més precisament, entre la durada de la consciència i el temps científic.

La durada és el temps tal com el percebem i sentim. Té gairebé una espessor i un color. Depèn de la subjectivitat. Una hora sofrint mal de queixal té una llarga durada, però no deixa de ser, científicament, una hora, seixanta minuts.

El temps científic és un temps mesurable, una successió d'instantos. Per comprendre aquesta distinció, heus ací l'exemple que ens dona Henri Bergson en *L'evolució creativa*. "Si em vull preparar un vas d'aigua amb sucre, he d'esperar que el sucre es dissolgui. Aquest petit fet aporta un munt d'ensenyaments, ja que el temps que tinc per esperar no és el temps matemàtic que s'aplicaria bé al llarg de la història sencera del món material. Coincideix amb la meua impaciència, és a dir, amb una certa porció de la meua durada en el món, que no es pot perllongar ni estirar segons la meua voluntat. No és el temps pensat, és el temps viscut".

En el pensament d'Henri Bergson, el temps entès com la durada mai no s'experimenta tant com en l'espera o bé en l'avorriment. Avorrir-se permet aprehendre realment el temps que passa. L'avorriment pot ser l'arrel d'un gran terror. L'avorriment és sentir el temps en estat pur, en allò que té de més atroç. És, per això, que cal intentar travessar-lo fins a descobrir una altra relació amb ell.

Més enllà de l'avorriment, el confinament ha estat una oportunitat per reinstal·lar-se en el temps. Per bé que l'epidèmia actual i la por que engendra no es poden oblidar de cop, durant el confinament, la cursa folla es va aturar, el temps es va fer més lent. Va convertir-se en un temps que no podia ser omplert, sinó simplement reestructurat i organitzat amb els seus intervals buits. Aquests intervals són vitals. Són vertaderes respiracions temporals, potencials arrels de creativitat. Per una vegada, hom va poder passar mitja bevent el seu cafè fruit, senzillament, del temps que passa.

En aquests temps morts, en aquests intervals hom té la possibilitat de parlar-se a si mateix, de repensar la seva vida, de valorar els seus actes, la qualitat dels seus vincles i el seu futur.

11. Normalitat, anormalitat i nova normalitat

Si hi ha quelcom cert, en la situació que estem travessant, és que les coses no tornaran a la normalitat. Haurem d'acostumar-nos a viure amb el coronavirus i no podrem reprendre el ritme habitual de les nostres activitats tal com ens agradaria. Alguns afirmen que la vida, després d'aquesta crisi, mai més no tornarà a ser com la que coneixíem abans del virus. No ho sabem. Tal vegada és una hipèrbola, però el que ara tenim no és, ni de lluny la normalitat que coneixíem.

El guariment d'un individu com el d'una població mai no és un retorn a la situació precedent a la malaltia. Heus ací una de les grans lliçons del filòsof i metge francès, Georges Canguilhem. Hauríem de ser capaços d'aprendre aquesta lliçó per preparar-nos per a les lluites mundials del futur, en particular, contra el canvi climàtic.

En el seu *Assaig sobre alguns problemes relatiu a allò normal i a allò patològic*, que romandrà el cor de la seva obra com a filòsof i d'historiador de les ciències mèdiques i biològiques, es pregunta per la manera d'entendre la nostra concepció de la malaltia i de la salut.

Tornant a la noció de normalitat posada en escena i en joc pel pensament mèdic (Broussais, Claude Bernard, després René Leriche) i el filosòfic (Auguste Comte) del segle XIX i dels primers decennis del segle XX, Georges Canguilhem mostra, en aquest assaig, que la concepció del que és normal i, de retruc, patològic, és a dir, malalt, que sosté la pràctica mèdica contemporània és limitada i tramposa.

La medicina científica s'ha construït al voltant de la idea que no hi ha més que una diferència de grau entre allò normal i allò patològic: jo estic malalt perquè tinc una tensió un pèl més alta o al contrari, un pèl més baixa que la resta, una taxa de glucosa en la sang una mica més elevada o un ritme cardíac un pèl més feble que la majoria de la gent.

La patologia es xifra així a l'esguard d'una normalitat que evoca una majoria establerta a partir de l'observació empírica de les funcions biològiques d'una població. Jo estic normal, aleshores, estic sa, perquè soc com els altres. Si no és el cas, soc anormal o patològic.

Aquesta concepció, tal com explica Georges Canguilhem, no té en compte la singularitat de les relacions que s'estableixen entre els individus i l'entorn. En efecte, puc tenir resultats biològics diferents de la mitjana, vivint una vida normal. El que és normal és el que s'adapta a la norma, mentre que l'anormalitat és el que contradiu la norma. La salut no pot definir-se, únicament, pel respecte a la majoria, ha de reflectir la complexitat de les relacions entre un individu biològic i l'entorn en el qual evoluciona.

És, en aquest context, que elabora el concepte de normativitat, que defineix com la capacitat de crear noves normes per d'aplicar-la a la noció de salut. És sa, segons ell, l'individu que té la capacitat d'instaurar noves normes vitals en situacions inesperades, altrament dit, la d'adaptar-se al seu entorn i a les condicions canviants. És patològic, malalt, en canvi, el qui ha perdut aquesta capacitat, el qui es manté sempre en les mateixes normes.

L'home normal és l'home normatiu, l'ésser capaç d'instituir noves normes, també orgàniques. Tot associant el que és normal a la normativitat, Georges Canguilhem inverteix la nostra visió de la salut i la nostra comprensió de la responsabilitat. Transforma notablement la nostra concepció del procés de guariment.

Tenint en compte la distinció entre allò normal i patològic com una diferència qualitativa i no quantitativa, com una diferència de naturalesa i no de graus, el filòsof francès modifica, en profunditat, la nostra comprensió del retorn a la salut. Si estar malalt consisteix no solament a tenir quelcom de més o menys, sinó, més aviat, a adoptar una actitud de vida en relació al

fet d'estar en salut, aleshores tornar a estar sa, guarir-se, no es pot correspondre a un retorn a les normes vitals anteriors a la malaltia.

Cap guariment, afirma Georges Canguilhem és un retorn a la innocència biològica. Guarir és donar-se noves normes de vida. Hi ha una irreversibilitat de la normativitat biològica. Dit d'una altra manera, guarir no significa mai reprendre la vida d'abans, sinó que consisteix, més aviat, en començar una vida nova, una vida segons unes noves normes, marcada per l'experiència del passat de la malaltia i per l'experiència del canvi de normes vitals. Això val tant per al món biològic com per al social.

En les seves *Noves reflexions sobre allò normal i allò patològic*, escrites entre 1963 i 1966, el filòsof francès s'inspira, notablement, en la lectura dels treballs de Michel Foucault per ampliar la seva reflexió sobre la normativitat en l'àmbit social. Ara bé, el pas d'allò vivent a allò social no és senzill, perquè allò vivent es qualifica per la seva normativitat, mentre que allò social es defineix per un fenomen de normalització tal com Michel Foucault va comprendre molt bé, és a dir, de sedimentació de la normalitat social.

Les normes socials no escapen a la lògica creadora del vivent. La societat és capaç d'instaurar noves normes. Ara bé, aquests canvis de normes socials no poden venir si no és per part dels individus que, valorant col·lectivament les noves normes, les assumeixen com una nova normativitat social.

La nova actitud vital que caracteritza la nostra existència en aquest temps de coronavirus és portadora, més enllà del drama humà i sanitari que caracteritza la pandèmia, de valors positius (així s'ha evidenciat, notablement, des del punt de vista ecològic, en la reducció de la pol·lució de l'aire com a conseqüència del confinament) que hauríem de saber conservar per a la nova vida que caldrà que neixi després de la sortida de la crisi.

La vida després del Covid-19 no serà, en efecte, la vida d'abans. S'haurà de reescriure, necessàriament, tenint en compte aquesta experiència global.

S'obre la possibilitat d'inventar una nova vida que es gestii amb aquests nous valors que han estat els nostres valors durant el curs dels darrers mesos: la reactivació dels governs enfront d'una amenaça imminent, el compromís dels Estats de lluitar contra una amenaça més enllà de les úniques regles del capitalisme neoliberal que les determinen habitualment, la presa de consciència global de l'impacte de les nostres activitats sobre els altres i sobre el món, la consegüent reducció de la producció i del consum, el desenvolupament d'una solidaritat local i, en menor grau, internacional.

Tots aquests comportaments, aquestes noves normes de la nostra vida sota el Covid-19 ens seran útils per front al gran desafiament d'aquest segle que, sense cap mena de dubte, és el de la transició ecològica.

Només depèn de nosaltres, tant dels ciutadans com dels governants, conservar-los per inventar la vida de després, una vida en la qual ja no haurem de témer aquest virus i podrem comprometre'ns, seriosament, amb esforç i abnegació, en la lluita contra el canvi climàtic.

12. La Covid-19 i desigualtats socials

Mentre aquesta pandèmia que marcarà la història del segle XXI es desenvolupa de manera inèdita i tràgica davant dels nostres ulls, les conseqüències s'estan mostrant de manera evident. Augmenten les desigualtats socials -tant en el si de la comunitat, com també a escala mundial- i això posa sobre la taula qüestions molt complexes sobre justícia social.

Les conseqüències socials i sanitàries de les mesures de confinament a l'Índia, per exemple, en són una demostració tràgica. Milions de persones s'han quedat sense poder-se alimentar. Les desigualtats més discretes que hom tolerava en el si de les nostres mateixes democràcies han donat lloc a contrastos esfereïdors en un context de pandèmia entre els ciutadans, per exemple, que perden la seva feina i els qui poden refugiar-se en les segones residències més confortables. En les grans ciutats, les bosses de pobresa pateixen, de manera especialment crua, els efectes de la Covid-19. El cas de ciutats com la nostra és evident. Moltes famílies viuen aglomerades en petits apartaments insalubres i precaris amb tota mena de necessitats.

No es poden reduir totes aquestes qüestions de justícia únicament a l'impacte de la Covid-19, però el virus ha accelerat les desigualtats tant en les democràcies occidentals com en el conjunt del planeta, per bé que els estats dotats d'un sistema universal de salut i d'atenció social han pogut salvar, molt millor, els efectes de la pandèmia. Molts ciutadans, per exemple, no haguessin pogut pagar de la seva butxaca la costosa cura que suposa romandre setmanes en una unitat de cures intensives.

No volem viure en el marc d'un règim autoritari en el qual tothom tingui perfecta salut, però estigui desposseït de llibertats fonamentals. Del que es tracta és de comprendre com les desigualtats de salut priven les persones, els grups socials o bé les poblacions senceres de les condicions de possibilitat de l'exercici de llibertats fonamentals.

El model dels determinants socials de la salut és un quadre de recerques ben establert en el marc de la salut pública. Permet comprendre millor les relacions de causalitat entre els factors socio-econòmics que determinen les condicions d'existència d'un individu, d'un grup social, d'una població. Es tracta de comprendre els seus estats de salut. L'estudi dels graus de mortalitat i morbiditat que afecten una població donada s'estén més enllà de l'anàlisi estrictament fisiològica i biomèdica.

Per exemple, se sap que l'esperança de vida dels barris de l'est de la ciutat de Montreal en els quals viu una població molt vulnerable és nou vegades més curta que la que viu en els barris de l'oest. Van ser els treballs pioners del metge francès, Louis René Villermé sobre la salut dels obrers del tèxtil del segle XIX els que van inspirar les recerques de Michael Marmot.

Norman Daniels, filòsof polític, format en la *Harvard School of Public Health* creu que una societat justa ha de posar en joc les institucions que atenuïn les desigualtats de salut i, per això, cal tenir en compte els factors socials que hom pot controlar, tot redistribuint els recursos de la manera més equitativa possible. Aquesta defensa filosòfica d'un sistema

públic de salut descansa sobre la idea de justícia distributiva i sobre el principi democràtic de la igualtat d'oportunitats.

Aquest model faria que, en situacions d'urgència, tot hagués estat diferent. Les epidèmies i les crisis humanitàries revelen l'extensió de les desigualtats socials que hom tolera en temps 'normal'. Aquestes haurien tingut un impacte greument diferent sobre la salut de la població si les mesures polítiques s'haguessin pres a temps per compensar les diverses formes de precarietat social i econòmica i les discriminacions sistèmiques.

Donada l'absència d'un sistema públic de salut sòlid i social com a Europa, la pandèmia de la Covid-19 als Estats Units d'Amèrica ha exacerbat problemes de govern. Les desigualtats estructurals han posat en perill milions de ciutadans sense assegurança privada i immigrants il·legals sense cobertura. El coronavirus ha causat un nombre desproporcionat de víctimes dins de la població negra americana i en els grups socials més desfavorits que ja tenien, de per si, un estat de salut molt afeblit.

En altres països com el Canadà, les desastroses conseqüències de la pandèmia han estat per a les poblacions autòctones que viuen en condicions històriques de colonialisme i de pobresa. Com a conseqüència d'aquesta crisi, els països més afectats hauran de realitzar un examen aprofundit de les enormes desigualtats socials que hauran causat a fi de prendre mesures preventives, tant en el pla sanitari com en el polític.

La pandèmia del coronavirus ens obligarà, tal vegada, a desenvolupar models alternatius d'economia internacional i d'organització social a fi de prevenir millor les futures crisis que poden venir. Les disparitats socials accentuades per la pandèmia mostren, de manera fefaent, les grans esquerdes d'un ordre mundial que permet aquestes desigualtats abismals.

El desenvolupament més recent de les teories de la justícia global apunten a favor d'obligacions morals de naturalesa humanitària i d'institucions suficientment exigents per obligar-nos-hi, no pas en nom d'una caritat mal entesa, sinó en nom dels drets humans universals.

Considerant la pandèmia de la Covid-19, cal admetre que només les instàncies transnacionals de coordinació, de comunicació d'informacions i de recursos podran orquestrar, eficaçment, les accions erràtiques d'uns i altres. Cap país podrà aïllar-se de la dimensió mundial de la pandèmia. Més que mai, serà crucial defensar el multilateralisme de l'Organització Mundial de la Salut.

Això no obstant, estem confrontats a una complexa paradoxa. Les mesures de confinament testimonien, d'una banda, el desig que té cadascú de contenir el coronavirus en el si de les fronteres respectives. Per bé que les mesures d'urgència sanitària són necessàries, donen lloc, igualment, a discursos xenòfobs i racistes en molts països que preconitzen el darwinisme social i una forma d'egoisme moral que pateixen milions d'individus completament deixats de la ma de Déu, com immigrants clandestins condemnats a la indignència extrema en camps de refugiats.

Les crisis sanitàries i mediambientals revelen de manera inquietant la interdependència estructural que ens lliga els uns als altres. Si l'argument moral no és prou poderós per a convèncer, si els principis ètics de la solidaritat no són prou persuasius per a molts, els escèptics hauran de reconèixer, com a mínim, l'argument instrumental segons el qual l'interès nacional ben entès passa, necessàriament, per la cooperació entre tots.

La millor manera de preparar-se per evitar les catàstrofes futures és traient lliçons de la crisi actual i, per això, cal pensar la justícia distributiva en salut des d'avui.

Si bé s'ha insistit molt en els beneficis pragmàtics de l'equitat en el camp de la salut, importa, també, no perdre de vista que la solidaritat de tots en un context de pandèmia i això descansa, abans que res, des d'un punt de vista filosòfic, sobre els principis ètics de justícia social, internacional i intergeneracional.

13. Solidaritat transnacional i interdependència global

En el món sencer, la resposta a la Covid-19 ha estat fonamentada sobre la distància física interpersonal, per bé que s'ha anomenat de manera abusiva en el discurs formal i informal amb l'expressió: *distància social*.

Hi ha una gran diferència entre ambdós conceptes. La distància física no impedeix necessàriament els contactes socials, mentre que la distància social suposa, inevitablement, la ruptura d'aquests contactes.

A fi que l'allunyament físic no engendri també allunyament social i desconexió interpersonal, certes condicions socials han de canviar i s'ha de fer possible sense discriminació. Aquestes comprenen, abans que res, l'accés a les infraestructures bàsiques com l'habitatge, l'accés a internet i una resposta a les necessitats elementals de la vida quotidiana.

Malauradament, tant en el món globalment considerat com en certes societats desenvolupades, aquesta no ha estat la situació. Les desigualtats socials i la marginació econòmica han impedit que una gran proporció de la població mundial pogués satisfer les necessitats bàsiques més elementals, sense parlar de la capacitat de romandre físicament distant i sostingut de manera adequada per respondre a les necessitats vitals.

Tal com hem dit, les desigualtats socials i econòmiques accentuen el desafiament que representa la velocitat de propagació de la Covid-19 en el món, però el que també ha emergit, amb força, és el racisme sistemàtic, en particular, envers les persones d'origen asiàtic, emigrades en les societats occidentals.

Nombrosos atacs racistes dirigits cap a elles han tingut lloc en nombrosos països. Això, però, no és un problema nou. Un conjunt important de proves demostra que, en períodes de crisi, sigui econòmica, ecològica o sanitària, els grups minoritaris serveixen sovint, com a boc expiatori, en paraules de René Girard (1923-2015) i estan sotmesos a discursos i pràctiques racistes, excloents i sovint violents.

La Covid-19 ens deixa entreveure diferents tipus de racisme pel que fa als asiàtics que va de la ciberintimidació als atacs físics, als trols racistes i a una diversitat de teories de complot xenòfobes que s'han articulats no solament per ciutadans comuns, sinó, i això és el més greu, per alguns polítics i dirigents. Res de tot això ajuda a desenvolupar l'agenda del diàleg intercultural, la comprensió mútua i el compromís respectuós i la solidaritat intercomunitària.

Una de les principals paradoxes d'aquesta pandèmia és el desafiament que representa la distància física interpersonal i la pertorbació dels sistemes de prestació social. Amb tot, més enllà del racisme, també ha emergit amb força tant la solidaritat local, com la transnacional en el primer pla de les nostres respostes col·lectives.

Sobre el teló de fons del confinament per causa de la Covid-19, hem vist emergir nombroses pràctiques creatives fetes per la societat civil que reflecteixen els principis fonamentals del diàleg intercultural. Estem parlant d'exemples concrets que han donat tant ciutadans de Nova York com de Barcelona o París com el petit ritual de gratitud des dels balcons de casa al personal sanitari o a la solidaritat intracomunitària tant en línia com en el barris on s'ha treballat per garantir l'essencial als més vulnerables, a les persones grans i als més fràgils.

En una època com la nostra en la qual es constata una minva dels serveis socials, sovint garantits de manera diferent al mode tradicional al qual molts beneficiaris estan acostumats, els actes d'altruisme i de cura que han desenvolupat discretament molts veïns als seus veïns grans i vulnerables és un exemple de solidaritat veïnal, més enllà dels esforços de l'administració pública.

Mentre els governs fixaven controls a les fronteres i tancaven aeroports, nombrosos grups en el si de la societat civil han treballat per defensar i exigir els drets i la protecció per als no ciutadans, en particular, per als sol·licitants d'asil i treballadors temporals.

A escala internacional i en termes de relació entre els Estats-Nació, la solidaritat transnacional ha esdevingut víctima de la Covid-19 i un element clau de l'estratègia global de resposta col·lectiva. Com a mínim al principi, la solidaritat transnacional ha estat sacrificada per la precipitació per contenir, prevenir i, esperem, per erradicar la Covid-19. Aquest ha estat el cas de nombrosos països que han corregut apressadament a tancar les seves fronteres als no ciutadans, a limitar la mobilitat internacional dels estudiants, a tancar aeroports i tot això sense parar el comerç internacional i el turisme.

Tot això representa un cop molt dur a la globalització i a la lliure circulació de serveis, de persones i de bens. És, igualment, una estacada molt forta als principis que regulen el diàleg intercultural que exigeixen un compromís deliberatiu sobre les qüestions d'interès mutu, i això inclou, necessàriament, fronteres i l'intercanvi de bens i de serveis que afecten la vida i els mitjans de subsistència dels individus més enllà de les fronteres.

Ara bé, la situació actual de la Covid-19 ens ofereix, tanmateix, l'esperança de noves maneres de formar i de mantenir la solidaritat entre els diferents àmbits culturals, les tradicions religioses, els sistemes polítics i les fronteres geogràfiques.

Aquesta nova solidaritat transnacional es manifesta sota la forma d'una diplomàcia mèdica intercultural i transnacional, a través de la qual alguns països han enviat metges, assistents, medicaments i material mèdic més enllà de les fronteres cap als països més durament tocats per la pandèmia i que no tenen l'expertesa mèdica per afrontar aquest tipus de situacions.

Els exemples de Cuba, de la Xina i de l'Índia són interessants, en els quals els metges, els medicaments i el material mèdic han estat respectivament emprats per comprometre's en aquesta nova forma de solidaritat transnacional que, en el moment de la crisi sanitària, ha estat més forta que mai.

Aquesta forma de compromís transnacional posa en evidència la naturalesa profundament interdependent del nostre món globalitzat i la mesura en la qual no solament en ell està tot interconnectat, sinó que irreversiblement interdependent ja sigui per bé o per mal. El nostre ordre mundial post Covid-19 haurà de donar compte de les lliçons apreses en aquesta pandèmia ja que reconfigura les relacions internacionals, el compromís intercultural i la solidaritat transnacional de manera que ens permeti afrontar millor les crisis futures abans que es manifestin.

L'epidèmia del coronavirus a Wuhan, a la Xina i la seva ràpida propagació a través del món il·lustra aquesta interdependència i posa en evidència la necessitat urgent d'una més gran col·laboració entre els àmbits mèdic, tecnològic, econòmic, ecològic i social a fi de garantir la seguretat i el bé de tots els ciutadans del món, independentment de la seva geografia, ètnia, religió o nivell de desenvolupament econòmic nacional.

El que revelen les pandèmies com de la Covid-19 és que la comunitat internacional no serà capaç de mantenir de manera òptima els virus altament contagiosos mentre els sistemes de salut romanguin afeblits en els països menys desenvolupats.

Eliminar l'amenaça sanitària actual, així com d'altres amenaces mundials, necessita tant de la solidaritat transnacional com del diàleg intercultural i d'un reforçament de l'equitat en el món. La solidaritat transnacional i el diàleg intercultural valen la pena no solament per les seves tendències utòpiques, cosmopolites i ètiques, sinó també pel seu rol pràctic, crític i transformador per garantir la seguretat, el benestar i la durabilitat del conjunt de la comunitat internacional.

14. El neomessianisme transhumanista

Tornem, per un instant, a la nostra qüestió d'entrada.

¿Què pot dir un filòsof en aquestes condicions?

Al nostre entendre, la seva contribució és, en aquest context, clara. Convé que desconstrueixi la nefasta influència de la perillosa utopia transhumanista i la seva negació del caràcter irremeiable de la mortalitat.

El transhumanisme és com una renovació de l'esperit de la Il·lustració, però aquestes noves *Lumières* fan de la tecnologia, el centre de gravetat del progrés, obtingut gràcies a esclatants performances de les ciències naturals i als sistemes d'informació moderns. Aquest nou moviment d'Il·lustració ha engendrat una desmitificació de la mort.

Amb tot, hom constata, en el si d'aquest moviment portat per l'èxit de les ciències, sobretot de les matemàtiques i de la física, la desmitificació de la mort. Aquesta desmitificació comporta, per extensió natural, una desmitificació de la vida.

¿Què vol dir això concretament?

Als ulls dels seus apòstols, vol dir que la introducció d'allò nou en el curs del món, l'aparició de la vida en l'univers no té res de prodigis ni de miraculosos, sinó que no és altra cosa que el producte d'un joc incalculable de l'atzar.

En la mesura en què la ciència aconsegueixi nomenar les causalitats científiques decisives que, dins d'un procés progressiu han tingut lloc, es podrà explicar, segons ells, el naixement de la vida sobre el nostre planeta, així com totes les evolucions que l'han seguida.

Aquesta ideologia és perillosa, perquè tota utopia, en tant que guia de l'acció política, és a dir, quan sobreix el quadre imaginari i literari i entra en el terreny de l'acció política, pot revelar-se, literalment, com a catastròfica, com ho van ser, en els seus moments històrics, la utopia comunista i la feixista.

La possibilitat d'una solució final -fins i tot en el cas que oblidem el sentit espantós que té aquesta expressió per a tots nosaltres- el transhumanisme es fonamenta en una il·lusió i una il·lusió és molt perillosa, ja que si hom creu, realment, en la possibilitat d'una solució així, queda clar que no s'escatimarà cap esforç per assolir-la.

Assolir una humanitat justa, feliç, creadora i harmoniosa, ¿No és el somni que vol tothom?
¿Quin preu no s'estarà disposat a pagar el ciutadà per assolir-lo?

Per fer una truita, no existeix certament cap límit respecte el nombre d'ous que s'han de trencar. Aquest era l'ideal de Hitler, de Lenin, de Trotski, de Mao i de Pol Pot.

És perillós, en contextos de crisi sistèmica global, el sorgiment de neomessianismes tecnocràtics amb suposades solucions miraculoses a problemes de complexitat global.

El neomessies parteix de la següent convicció. Escoltar el seu monòleg interior és aclaridor: "Atès que jo conec l'únic camí que ens portarà a la solució definitiva dels problemes de la societat, sé per on cal conduir la caravana de la humanitat i, atès que vosaltres no ho sabeu, no puc deixar-vos la més mínima llibertat d'elecció, si voleu atènyer aquest objectiu. Vosaltres penseu que aquesta política us farà més feliços, més lliures, que us donarà un lloc per respirar; però us equivoqueu. Sé el que és necessari per a vosaltres i, per tant, si trobo una resistència, ja sigui per ignorància o per mala fe, hauré de fer-hi front assumint les

conseqüències que siguin a fi que altres siguin feliços. ¿Què voleu que fem nosaltres que tenim el coneixement, ser sacrificats per tots?”

Alguns profetes armats cerquen salvar la humanitat, altres la seva raça per les seves suposades qualitats superiors. Sigui quin sigui el motiu, però, els milions de víctimes de guerres o de revolucions -en les cambres de gas, en els gulags, o en qualsevol de les monstrositats per les quals el segle passat restarà en la memòria com el segle de la inhumanitat, en paraules d'Alain Finkielkraut (1949)- són el preu que cal pagar per a la felicitat de les generacions futures.

L'única certesa que podem tenir és la de la realitat del sacrifici dels morts, però l'ideal en el nom del qual han mort sempre resta llunyà. Els ous s'han trencat i el costum de trencar s'instal·la, però la truita resta invisible.

En l'actualitat, després de què grans visions utòpiques i totalitàries, tant d'esquerra com de dreta, s'hagin esfondrat, aquestes solucions finals que han trencat tants d'ous, l'espectre d'una utopia continua habitant-nos. És la del transhumanisme que es presenta com una fe, com l'únic camí que menarà a la solució tecnològica definitiva de tots els problemes de la societat i que promouen un grapat de poderoses corporacions que volen conduir la caravana de la humanitat.

Ens oposem a la ideologia transhumanista perquè refusem les respostes unívokes a la complexitat de la realitat. Com fa veure Isaiah Berlin (1909-1997) evocant un text d'Immanuel Kant, en un bosc tan espès com és el de la condició humana, no es pot tallar res pel broc gros. Per això, cap solució que es plantegi com a perfecta no és possible ni desitjable per als temes humans. Tota temptativa, en aquest sentit, no solament serà un fracàs, sinó, sobretot, comportarà un excés de violència.

Heus ací l'objecció filosòfica, definitiva, que hom pot fer a la idea d'una totalitat perfecta, digui's solució definitiva, segons la qual tots els problemes de la humanitat serien solubles, però també a la idea d'una gran solució tecnològica i transhumanista com a horitzó últim de totes les nostres preguntes.

Tot això encara s'ha posat més de manifest amb aquesta crisi pandèmica en la qual la fragilitat de la nostra estructura política, social i econòmica, sobretot pel que fa als fonaments d'aquest gran castell de cartes que és la xarxa global, ha estat tràgicament recordada. L'experiència de la mort, aquest fet universal que hem volgut foragitar dels nostres pensaments, ha tornat a ocupar el centre de la reflexió.

En la televisió se'ns ha presentat, al minut, tant l'evolució de morts a escala nacional com internacional. Els qui han perdut els seus éssers estimats, com a conseqüència de la malaltia, han publicat missatges per sensibilitzar-nos de la velocitat amb la qual el virus mata. La por a la mort ha introduït un estat de pànic generalitzat i una sorprenent dosi d'irracionalitat però, a la vegada també, no ha estat capaç d'erradicar la frivolitat d'alguns grups socials.

L'ésser humà, des de sempre, però encara més des de la Il·lustració difícilment pot concebre la seva consciència, aquesta consciència apte per projectar-se cap al futur, com diu Hans Georg Gadamer, com a quelcom que pugui estendre's un sol dia més.

Som aquí en presència de quelcom que ens impedeix dormir. És una situació inquietant la nostra, perquè hi ha com una relació profunda, d'un costat, entre la consciència de la mort, la consciència de la pròpia finitud, és a dir, la certesa de què hem de morir un dia o altre, i, de l'altra costat, la voluntat terriblement forta i imperiosa de no voler saber res d'aquest tipus de consciència.

Dit d'una altra manera, l'ésser humà té garanties de tenir un futur mentre no pren consciència de què, de fet, no té cap futur. La nostra voluntat de viure, per emprar la coneguda expressió d'Arthur Schopenhauer, passa per l'encobriment de la mort. El món de la civilització moderna intenta, amb excés de zel fins i tot, tancar la mort, que s'ancora en la mateixa vida, i, per aquesta mateixa raó, relega l'experiència de la mort, tant com pot, totalment al marge de la vida pública.

En aquest context, el projecte transhumanista s'esforça, en un cert sentit, a perllongar el somni de la Il·lustració. Amb tot, hi ha, entre ambdós, una certa diferència en la concepció del món. Mentre que els Il·lustrats s'acontentaven en descartar la mort del camp immediat de les preocupacions, els defensors del transhumanisme semblen desbordar de confiança tot esperant la seva erradicació total, sense tenir en compte el cost que pot tenir aquesta idea.

Amb tot, la por enfront del misteri de la mort, l'esglai enfront del seu silenci eixordant i el seu caràcter sagrat o, encara més, l'estranya experiència d'una separació radical amb el qui fa uns instants encara era en vida, no es pot esborrar, tan fàcilment, de les nostres vides. Hi ha moltes persones ferides emocionalment.

L'experiència de la mort és inherent a la vida de tot ésser humà. És, justament, per això, que el projecte dels transhumanistes i, per extensió, el de les Llums científiques, està condemnat a xocar contra un mur etern. Topa amb el misteri de la vida i de la mort com un límit insuperable.

Aquest límit té un cert valor. És un àmbit en el qual els éssers humans sensibles podem expressar l'especificitat de la nostra humanitat, defensant de dalt a baix, els misteris de la vida i de la mort. Si bé és veritat que cap vivent no pot acceptar la mort, també ho és que tot vivent l'ha d'acceptar necessàriament. Aquí rau la complexitat del seu ésser.

La mort posa de manifest el límit absolut del nostre saber fer. Fins i tot la prolongació artificial de la vida no fa més que demostrar aquest límit absolut.

No és estrany, doncs, que el transhumanisme, com a nova utopia biopolítica, vegi com a principal desafiament, la mort, assolir el que s'ha anomenat *la mort de la mort*. La tesi és clara: cal transcendir la finitud humana mitjançant la tecnologia, assolir una vida infinita que, naturalment, només podrà ser accessible als més rics del planeta.

A través d'aquesta crisi pandèmica i de tot el que aquesta ens revela de nosaltres, és possible repensar el lloc de l'experiència de la mort en la nostra societat. La pandèmia que estem travessant ens obliga a tots a fer front, de la manera més honesta possible, a aquesta experiència essencial del límit.

En la nostra època *Disney*, l'optimisme *low cost* es ven a granel, com a mínim en aparença. Ens és imposat i ens colonitza a tots. Amb tot, si som honestos, hem de reconèixer i admetre l'experiència, en el més profund del nostre ésser, d'una tristesa que ens costa d'admetre públicament.

És temps d'apropiar-nos d'un espai d'expressió en el qual puguin lliurement habitar els nostres sentiments -tan diversos i ombrívols com siguin- de manera que, eventualment, pugui minvar, encara que només sigui una mica, la pena que sentim per tot el que ens està passant

Comprometem-nos, des d'avui, a fi que aquesta pandèmia sigui una experiència que no hagi estat en debades.

Dr. Francesc Torralba i Roselló

Filòsof i catedràtic de la URL

Professor a Blanquerna-URL i a la Facultat de Filosofia-URL i

director de la Càtedra ETHOS Ramon Llull

**INAUGURACIÓ DEL
CURS ACADÈMIC**

Dr. Josep Maria Garrell i Guiu

Rector de la URL

Salutacions i introducció

President del Patronat de la URL,
Honorable Conseller d'Empresa i Coneixement,
President del Patronat d'Esade,
Rectors magnífics, rectora magnífica,
Professor Torralba,

Membres del Patronat, secretària general, vicerectors, membres dels diferents òrgans de govern de la Universitat, autoritats, PDI, PAS, estudiants, senyores i senyors.

Una salutació especial a tots els que aquest any segueixen aquest acte per *streaming*. Ens sap molt greu no haver pogut fer un acte "tradicional", com els dels darrers anys, però la limitació d'aforament degut a la pandèmia ens ha obligat a limitar la presència física. Gràcies per la comprensió i per seguir l'acte des de la distància.

Soc dels que pensen que hem de fer un esforç per anar recuperant allò que ens és quotidià. O, si més no, una part de la quotidianitat, encara que sigui amb moltes mesures preventives per reduir la propagació del virus, amb molts condicionants i amb un esforç -com deia abans- addicional. No vivim una "nova normalitat". Vivim una "anormalitat" a l'espera de poder superar aquesta situació i, llavors sí, recuperar una normalitat que serà nova.

Gràcies, doncs, a tots per ser avui aquí, sigui en aquesta sala o a través de la xarxa.

Sobre la lliçó inaugural

Voldria, en primer lloc, agrair al Dr. Francesc Torralba l'excel·lent lliçó inaugural. El Dr. Torralba és moltes coses dins la nostra Universitat. És professor a Blanquerna, ho és també a la Facultat de Filosofia, i en tant que és professor als estudis de farmàcia és també professor d'IQS. I, com molt bé saben, és el director de la Càtedra d'Ethos Ramon Llull, la càtedra d'ètica aplicada de la nostra Universitat que, sigui dit de pas, està vivint l'època més fructífera de tota la seva història. Però, per sobre de tot això, el Dr. Torralba és un filòsof, un pensador de referència. I aquest és el motiu que avui l'ha dut a pronunciar la lliçó que inaugura el nostre curs acadèmic. Aquest curs especial, després d'un curs excepcional.

Quan vaig llegir el text de la lliçó, vaig començar a subratllar coses, i em va passar allò que sovint passa quan els textos són bons, i és que ho acabes subratllant tot. Vaig deixar de fer-ho després de llegir tres pàgines, i em vaig regalar una segona lectura pausada. Crec que la lliçó aporta molts elements de reflexió que ara no repetiré, però sí que voldria citar alguns conceptes que van ressonar dins meu en tant que reflectien molt bé sensacions viscudes durant el segon quadrimestre de l'any passat. En destacaré tres:

- (1) La idea que aquesta situació ens depassa,
- (2) La constatació que de la crisi no en sortirem de manera individual, i que ens cal abordar

el problema de manera comunitària, transcendent -en paraules del professor Torralba- la desgraciadament clàssica frivolitat, l'egocentrisme, i la mirada de curta distància, (3) I, finalment, que la pandèmia ha posat en evidència les desigualtats i les injustícies de la nostra societat. La pandèmia ens afecta a tots, però l'afectació és molt desigual entre nosaltres.

Em quedo amb un missatge de la seva lliçó, que és especialment aplicable a la pandèmia actual, ho és també a qualsevol situació de crisi, i -com no- ho és en la nostra vida quotidiana. Un missatge que fa anys que em repeteixo a mi mateix. El professor Torralba ens recorda que "serà la manera com reaccionem al que ens està passant, el que ens definirà com a persones i com a ciutadans i, també ho farà amb les institucions".

Gràcies Francesc per haver acceptat l'encàrrec!

Encetem un curs especial, i venim d'un curs excepcional

La lliçó inaugural d'aquest curs em porta a parlar del curs excepcional que hem deixat endarrere.

El curs passat, i tal i com hem vist en la memòria que ens ha presentat la secretària general, ha estat molt fructífer, i podríem destacar moltes més coses més enllà de la pandèmia. Però és evident que l'abrupta irrupció de la Covid-19 ho va alterar i condicionar tot. A tall d'exemple, estava previst celebrar els 10 anys del projecte Aristos Campus Mundus, el nostre projecte de Campus d'Excel·lència Internacional que venim executant conjuntament amb les universitats de Deusto i Pontificia Comillas, i que compta amb l'aliança estratègica del Boston College, Fordham University i Georgetown University. La celebració dels 10 anys es va haver d'ajornar, com tantes altres coses.

Tot i que sembla que fa molt de temps, no va ser fins a finals de la primera quinzena de març que es varen prendre les primeres mesures contra la Covid-19 a casa nostra. De fet, i en una setmana, la del 9 al 15 de març, la sensació és que vàrem passar de 100 a 0. Vàrem començar la setmana amb l'activitat completament normalitzada, i la vàrem acabar amb totes les activitats lectives presencials suspeses. En pocs dies, vàrem traslladar la major part d'activitats al que en podríem dir -a falta d'una millor expressió- "l'espai virtual", amb activitats síncrones a través de videoconferències, i mantenint el gruix dels horaris lectius. La prioritat va ser que ningú perdés el curs a pesar de les circumstàncies i, per tant, s'havia de garantir l'assoliment de les competències en cadascun dels estudis. No cal dir que l'esforç per transitar d'un model d'ensenyament-aprenentatge presencial a un model d'"ensenyament remot d'emergència" va ser gegantí. Tampoc cal dir que la resta d'activitats universitàries, més enllà de la missió docent, es varen veure afectades, però la Universitat -i això és important- va seguir activa i en ple funcionament. I tot això només ha estat possible gràcies a la nostra gent, a tots els que formem part de la comunitat de la Universitat Ramon Llull. No em cansaré mai d'agrair-ho. Des dels estudiants i al seu Consell -al que vull agrair els freqüents i sincers diàlegs- fins al personal d'administració i serveis, passant per tot el professorat i tots els equips directius. Permetin-me un reconeixement especial als nostres estudiants. Avui tenim aquí els membres del Consell Permanent del Consell d'Estudiants. M'adreço a ells, però també als 20.000 estudiants de la Universitat: res hauria estat possible sense vosaltres, sense la vostra comprensió, sense la vostra implicació i sense el vostre esforç. Moltíssimes gràcies a tots!

Durant el confinament, en ple esforç per acabar el curs de la millor manera possible, i durant la vigència de l'estat d'alarma, vàrem viure amb incredulitat i amb impotència com el Govern de l'Estat ni va preveure ni va acceptar cap proposta de recuperació de l'activitat presencial a les universitats. El secretari d'Universitats i Recerca va veure com als seus esforços per tal de poder recuperar una certa activitat presencial s'afegeixen els nostres a diferents nivells. Et vull agrair, secretari, a tu i el teu equip, i també a l'anterior consellera, la consellera Chacón, la vostra visió política i diligència en aconseguir que poguessin recuperar part de les nostres activitats des del primer moment en què la Generalitat va recuperar les competències. Saps l'important que era això per als nostres estudiants i per a nosaltres. Que una societat prioritzi la recuperació d'activitats d'oci abans que les d'educació diu molt de l'equivocada que està l'escala de valors socials.

Amb tot això, i amb totes les experiències viscudes i els aprenentatges que n'hem extret, ens hem preparat per un nou curs. Un curs on la incertesa ens acompanyarà, i on caldrà ser molt flexibles i imaginatius, i en què necessitarem tota la col·laboració de les autoritats sanitàries per contribuir a un eficaç control de la pandèmia. Un curs on el model d'ensenyament-aprenentatge serà mixt. Donant compliment a les mesures sanitàries que es dictaminin, a la URL combinarem la màxima presencialitat física autoritzada amb una telepresencialitat que s'acosti tot el possible a l'habitual experiència a les nostres aules. Som, i volem ser, una universitat presencial, però l'excepcional situació ens ha fet explorar com mai les possibilitats de les noves tecnologies. Independentment de la terminologia que usem - és tot tan nou que costa trobar les paraules exactes-, haurem de començar a entendre que gràcies a les noves tecnologies, la presencialitat "off campus" és presencialitat i no virtualització, ja que els grups interactuen síncronament dins la mateixa aula. I, alhora, exigirem que la presencialitat "on campus" aporti un valor que potser abans no emfatitzàvem prou. La pandèmia està actuant de catalitzador de canvis, i alguns passaran a formar part de la normalitat nova que es construirà en la post-pandèmia. Caldrà que la normativa universitària, que les administracions i que les agències de qualitat, s'adaptin als canvis que s'estan produint, i que permetin la seva estabilització en el temps. No ens podem permetre que la normativa sigui un fre pel simple fet que no hagi estat capaç de seguir el ritme dels canvis. Seria inversemblant; de fet, seria imperdonable.

Un gran repte que cal transformar en oportunitats

Des d'Europa arriben vents de canvi per als propers anys. Canvis que també la pandèmia ha ajudat a accelerar. El passat dia 30 de setembre la Comissió Europea presentava dues iniciatives que venen a sumar-se al programa marc de recerca i innovació de la Unió Europea. Em refereixo a l'anomenada "European Education Area" i al "Digital Education Action Plan". Parlem de plans tan ambiciosos que la pròpia Comissió diu que l'objectiu és "resetting education and training for the digital age". L'impacte d'aquestes polítiques a casa nostra dependrà de moltes coses. Desgraciadament, poca capacitat d'influència s'ha tingut des del sud d'Europa en la definició d'aquestes estratègies, i probablement -com ha passat en més d'una ocasió en el passat- no es tindrà l'agilitat de fer l'esforç de sintonitzar les polítiques estatals amb les europees, en benefici de tots. Seria una llàstima. Utilitzant terminologia europea, cal buscar una governança multinivell, tot equilibrant les polítiques d'àmbit europeu, les d'àmbit estatal i les d'àmbit regional. Són, evidentment, administracions diferents, però que massa sovint no comparteixen un objectiu comú. Europa és l'exemple més clar que en això de la política, o la fas o te la fan.

Des de l'European University Association (EUA) també s'estan començant a definir escenaris de futur per a les universitats que voldríem tenir en finalitzar aquesta dècada. Tots els estudis indiquen que les universitats haurem d'haver resolt bé alguns reptes importants per a ser competitives d'aquí a 10 anys. Potser no es tracta de coses noves, però de ben segur que són coses que la pandèmia ha convertit en urgents. Citaré alguns d'aquests reptes.

Les universitats en general, i la URL també, haurem de fer front al repte de la digitalització en tots els sentits de la paraula. Poc a afegir a aquesta idea. També haurem de fer un pas decidit cap a la sostenibilitat. Sens dubte, l'Agenda 2030 serà un instrument clau que vehicularà moltes de les reflexions i estratègies de la Universitat en els propers anys. L'articulació d'un pla d'acció, i d'instruments d'avaluació i seguiment de la incorporació dels ODS al conjunt de la vida ordinària de les universitats, serà un repte fonamental. També haurem de saber construir el millor context per tal que els nostres estudiants desenvolupin les necessàries competències per a un canviant mercat laboral, alhora que haurem de millorar la nostra relació amb els actors no universitaris tot aprofundint en la col·laboració entre agents. Haurem, evidentment, de fer front al repte d'una recerca cada cop més especialitzada i més costosa, alguns cops allunyada de la innovació i dels reptes socials, i que demana accelerar els processos de ciència oberta, l'anomenada "open science". I, òbviament, haurem de fer front al repte del finançament de l'educació superior de la ciutadania. Crec que és molt possible que els propers anys, i en la mesura que Europa aprofundeixi en la seva construcció, siguem testimonis d'un procés on el finançament de l'educació superior començarà a pivotar més al voltant del ciutadà, perdent pes l'eix institucional que és el més freqüent en bona part dels models actuals.

Com deia, totes les universitats, en menor o major mesura, a un ritme o un altre, hauran d'afrontar aquests i d'altres reptes. La nostra universitat també. I serà un procés que haurem de fer més junts i coordinats que mai, sumant esforços, per aconseguir un efecte multiplicatiu del tot imprescindible. Aquestes oportunitats passen poques vegades.

I en tot aquest context, Catalunya no pot perdre ni cap oportunitat, ni pot desaproveitar cap dels actius que té. Conseller, el secretari Grau sap del capteniment d'aquesta universitat en el concepte de "sistema universitari". Un sistema universitari català format per 12 universitats. Un sol sistema, divers per definició, on convivim universitats més grans i més petites, amb més o menys història, generalistes o especialitzades, amb seu a la gran àrea metropolitana o fora, d'iniciativa pública o d'iniciativa social, totes elles sense afany de lucre, i totes realitzant un servei públic. Aquesta idea no està universalment acceptada, també a Catalunya hi ha -desgraciadament- gent que no la comparteix. Però és una idea per la qual hem treballat i lluitat durant molts anys. Ho fem per molts motius, però potser el primer és pels nostres estudiants. Uns estudiants, ciutadans abans de res, que han exercit el seu dret d'escollir on formar-se i, en fer-ho, no haurien de perdre cap dels drets que l'ordenament jurídic actual atorga a qualsevol ciutadà.

En la línia de no desaproveitar cap dels actius de Catalunya, hem celebrat l'aprovació del PN@SC. Ha estat un procés llarg, en el qual hem intentat col·laborar en la mesura de les nostres possibilitats. El PN@SC reconeix el concepte de sistema universitari de Catalunya com un de sol i, alhora, divers. Totes les universitats ens hi hem de sentir incloses, ja que ens reconeix com a agents d'un mateix sistema de coneixement. I sense ser exactament una "derivada" del Pacte, però sí un projecte elaborat simultàniament, el projecte de la Llei de la Ciència de Catalunya també dibuixa -més enllà de certs detalls jurídics- un sol sistema universitari

configurat per totes les universitats catalanes. Ens n'alegrem, alhora que ho agraiïm a aquest equip del Departament i de la Secretaria.

Un pas més en aquesta normalització és l'anunci dels fons per tal de fer front tant a les inversions com a les despeses derivades de la pandèmia, i dels quals es podran beneficiar totes les universitats. És una acció que cal reconèixer i agrair al Govern.

Cloenda

Vaig acabant, i no puc fer-ho sense abans agrair a ESADE per l'acollida de l'acte, a pesar de totes les incomoditats del context Covid-19. També vull agrair a tot l'equip que elabora la memòria de la Universitat; és un treball llarg i detallat, en el qual col·laboren moltes persones. I, evidentment, un agraïment a l'equip organitzatiu d'aquest acte acadèmic i de l'eucaristia prèvia. Moltes gràcies a tots!

Els que em coneixen saben que en aquest acte no parlo mai del Rectorat, ni de l'Equip Rector. Però aquest any crec que ho de fer i, de fet, ho vull fer. No en parlo mai ja que crec que el Rectorat és només això, el Rectorat de la Universitat, i que no ha de ser pas el protagonista de res, tot i que ha de ser el facilitador de moltes coses. I, per extensió, això aplica a les persones que hi treballem.

Però aquest any toca dir que, en aquest nou mandat de dos anys com a rector que ara he iniciat -fet pel qual vull agrair al Patronat el nomenament i la renovació de la confiança- hem incorporat a l'Equip Rector els doctors Josep Rom i Jordi Teixidó. Gràcies Jordi i Josep per acceptar el repte de servir la Universitat i el projecte des d'un rol diferent. Els professors Teixidó i Rom s'incorporen substituint els doctors Jordi Riera i Lluís Comellas, persones que han estat peces clau de l'Equip Rector de la URL en els últims anys. Parlo en nom propi, però també en nom de la Dra. Anna Berga i del Dr. Carlo Gallucci que continuaran formant part d'aquest equip, cosa que els agraeixo molt sincerament, potser més del que s'ho poden imaginar. El Jordi i el Lluís han estat bons companys, i són millors amics. Agafen camins diferents, amb projectes diferents, el Jordi retornant com a professor catedràtic a Blanquerna, el Lluís assumint la Sindicatura de Greuges de la Universitat. Us vull agrair, us volem agrair, tots aquests anys de treball intens, de debats, d'alguna discussió també, anys de compartir visió i projecte, anys de compartir penes, però també alegries i alguns èxits; anys en què hem compartit més hores junts de les que hem pogut dedicar a les respectives famílies. El camí ha valgut la pena. No és un adéu, és un fins ara, i també un moltes, moltíssimes gràcies!

I moltes gràcies a tots vostès per l'atenció i per l'assistència a aquest acte, sigui en aquesta sala o remotament.

Els desitjo un bon curs, i declaro formalment inaugurat el curs acadèmic 2020-2021!

Dr. Josep Maria Garrell i Guiu
Rector de la URL

IQS - Blanquerna - La Salle - Facultat de Filosofia - Esade - Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés
- Facultat de Turisme i Direcció Hotelera Sant Ignasi - I.U. Observatori de l'Ebre - I.U. de Salut Mental Vidal i Barraquer
- Institut Borja de Bioètica - Escola Superior de Disseny ESDi (centre adscrit)